

בעזה"י

האיש שהיה למגדלור

קוים לדמותו של הגה"צ ר' יצחק יוסף זילבר זצ"ל
שהיה מגדלור לרבים מעולי רוסיה ואחרים

חובר בעזרת החונן לאדם דעת

על ידי

הרב יואל שוורץ שליט"א ותלמידי הגה"צ ר' יצחק

הוצאת דבר ירושלים זכרון צבי

בהשתתפות המכון על שם

הר"ר יעקב מרקס זל"ה

ירושלים התשס"ה

©

כל הזכויות שמורות

תודתנו להר' שלמה דוידוביץ נ"י

על השתדלותו שיצא הספר בהידור הראוי

תוכן הענינים

10 — 3

בשער

הבדל בין ביאוגרפיה להערכת דמותו של צדיק (עמ' 3).
הקושי שבכתיבת תולדות חיים של צדיק (עמ' 4). מכלול
ופירוט (עמ' 7). סיבת כתיבת החיבור (עמ' 8).

30 — 11

מבוא

חשיבות הספר (עמ' 11). הספר תלמידיו. ר' יצחק (עמ' 15).
ליחיד ולציבור (עמ' 16). עשיית זכרון לצדיק (עמ' 20).
הכרת הטוב (עמ' 21). מסירת הנפש של יהודי רוסיה (עמ'
22). הנס ליהודי רוסיה (עמ' 23). כתיבת מעשיהם של גדולי
ישראל כדי ללמוד מהם (עמ' 27).

42 — 31

פרק א' — דמותו של רבי יצחק

כוחו של אדם (עמ' 31). עבד נאמן לה' (עמ' 33). ממידותיו
(עמ' 39). קבלת כל דבר בשמחה (עמ' 41). זריזות, ענוה
(שם).

50 — 43

פרק ב' לקחים מתולדות חייו של רבי יצחק

מקור משפחתו (עמ' 43). הוריו (עמ' 44). ראשית ימיו
ברוסיה (עמ' 45). לימודיו באוניברסיטה. נישואיו (עמ' 46).
ילדיו (עמ' 47). עבודתו, תלמידיו (עמ' 48). סוף ימיו (עמ'
49).

שיעורו של רבי יצחק בישיבת דבר ירושלים שהיה יסוד לספרו

80 — 51

"ולהבה לא תבער בך"

(האקולוגיה של ארץ ישראל) (עמ' 51). קיום נבואות החורבן
(עמ' 54). שבת קודש וארץ קדושה (עמ' 58). שמיטת הארץ
כתנאי לקיומנו בארץ (עמ' 59). קיום ההבטחות בימינו (עמ'
60). שממון הארץ במשך הגלות (עמ' 62).

בשער

"אבי אבי רכב ישראל ופרשיו"

(מלכים-ב, ב', י"ג.)

— צעקתו של אלישע הנביא כאשר נלקח ממנו רבו אליהו הנביא בעלותו בסערה השמימה.
"צר לי אחי... נעמת לי מאד נפלאה אהבתך לי..." (שמואל-ב א', כ"ו)
— מקינתו של דוד מלך ישראל על ידיד נפשו יונתן בן שאול.

חיבור זה מטרתו להציב קוים להערכת אישיותו של הגה"צ ר' יצחק זילבר זצ"ל שהיה מגדלור לרבבות יהודים, בעיקר ליהודי רוסיה, בין לאלה שנשארו בגולת רוסיה ובין לאלו שעלו לארץ וגם לאותם קיבוצים של יהודי רוסיה שהשתכנו בגלויות אחרות. וכן היה מופת לכל הסובב אותו או שומע אודותיו. הוא עסק בחיזוקם הרוחני והנפשי של תלמידיו ושומעי לקחו, הרביץ תורה בכל מקום שיכל, קירב רחוקים ליהדות וגם סייע לרבים להקלט בארץ ולפתור את קשייהם החומריים והרוחניים.

חיבור זה אינו ספר תולדות חיים (ביאוגרפיה) של רבי יצחק. את זה יעשו בני משפחתו ותלמידיו הותיקים שלמדו אצלו עוד בהיותו ברוסיה. ויש לכתוב הרבה מאד על צדיק כזה שהיה אדם גדול, מחנך דגול בעל לב רחום שכאב את כאבו של כל אדם וגם של בעלי חיים*). היה אדם מוכשר ופיקח בעל חכמת חיים רבה שהשתמש בה בתבונה לפתור בעיות קשות וסבוכות של הזקוקים לעצתו והדרכתו. וגם את זה יעשו תלמידיו הרבים. אבל חיבור זה

(*) ולכן סבר שהחזקת בעלי חיים בבית היא ברכה, כיון שמתרגלים לרחם.

מטרתו הוא, רק לנסות ולהפיק לקחים מאישיותו הגדולה. והנה לכתוב ספר תולדות חיים של אדם, זה אינו דבר פשוט כלל וכלל, כיון שהכותב צריך להכיר את כל פרטי חייו של האדם שעליו כותבים. ועוד יותר קשה לכתוב על צדיקים משום שהם מסתירים את מעשיהם הטובים, וכמו שכתוב (משלי כ"ה): "וצדיק יסוד עולם" — ויש לזה שתי משמעויות: א. כמו היסוד של הבנין כל המבנה עומד עליו, כך הצדיק בזכותו מתקיים העולם. ב. היסוד, למרות שהכל עומד עליו, הוא אינו נראה לעין, הוא חבוי במעמקי האדמה והבנין גם מכסה אותו, ובפרט רבי יצחק — שגדולי דורנו תיארו אותו כאחד מל"ו הצדיקים שיש בכל דור שעליהם עומד העולם, וכידוע, המסורת העממית אומרת שצדיקים אלו הם נסתרים, וכמו שביאר הג"ר שלמה זלמן אויערבך זצ"ל אין הכוונה שהם אינם ידועים אלא מעשיהם הטובים נסתרים מעיני האחרים. ואכן רבי יצחק נהג תמיד בפשטות וסלד ממש מכבוד שרצו לתת לו. ולכן הרבה אנשים גם כאלה שהיו במחיצתו שנים רבות, הופתעו מיכולתו להסתיר את מעלותיו מהם, ואחרי מותו אף הצטערו על כך שלא נהגו כמו שהיה ראוי לנהוג באדם גדול כמוהו.

עוד קושי העומד בפני הכותב תולדות חיי צדיקים זה מה שאמרו (סנה' ג"ב, ב') שתלמיד חכם נדמה לעם הארץ כל הזמן שאינו מכירו מקרוב — ככלי זהב, מפני השמועות ששמע אודותיו. אך רק התקרוב עם הארץ אל התלמיד חכם ודיבר אתו כבר התלמיד חכם ירד בעיניו ונהיה ככלי כסף. ואם התלמיד חכם הוצרך לעם הארץ — ונהנה ממנו נדמה לו ככלי חרס — שכיון שנשבר שוב אין לו תקנה. היינו שלהעריך תלמיד חכם צריך שיהיה הכותב גם בדרגה דומה שאז הוא מבין את התלמיד החכם, ואישיות מופלאה כרבי יצחק כדי להעריך אותה צריך גם הכותב להיות בעל מעלה, ואין החיבור אלא רק שרטוט קוים לדמותו כדי ללמוד ממנו.

האיש שהיה למגדלור

רבי יצחק בראשית דרכו בישיבת דבר ירושלים

כיון שכאמור, החיבור אינו חיבור של תולדות חיים של רבי יצחק, לכן לא הובאו בו סיפורים רבים אודות רבי יצחק ומעשיו הגדולים, וזאת למרות שתלמידיו מספרים וחוזרים ומספרים על מעשיו המופלאים. והיה לנו לנר דברי מו"ר רבי חיים שמואלביץ ראש ישיבת מיר זצ"ל, שאמר: הערכת גדלותו של אדם לפי מעשיו יש בזה משום סכנה של המעטת דמותו של מי שמספרים עליו. כיון שעל ידי כך מפצלים ומחלקים את האדם משלמותו, כי שלימות נעשית על ידי מכלול מעשיו ואורחות חייו. והביא ראייה מן הכתוב (בראשית י"ג, י"ד): "וה' אמר אל אברהם: ... שא נא עיניך וראה מן המקום אשר אתה שם — צפונה ונגבה וקדמה וימה". וכתב בעל אור החיים הקדוש לבאר את הכתוב "מן המקום אשר אתה שם": "נעשה לו נס עצום — שראה את כל הארץ בבת אחת ולא הוצרך להזיז ראשו לכל צד. ולמה היה צורך בנס זה? וביאר הג"ר שמחה זיסל ראש ישיבת חברון: יש הבדל מהותי בין ראייה חלקית הנעשית כאשר אדם מפנה את עיניו מצד אל צד, כיון שלמרות שראה את הכל — הוא בכל זאת ראה רק חלק אחר חלק, לא כן כאשר ראה את כל הארץ בבת אחת שראה את המכלול בשלימותו.

דוגמא נוספת שממחישה את העקרון האמור הוא היהלום. כידוע, יהלום גדול הוא נדיר יותר ומשום כך ערכו רב לאין ערוך מהרבה יהלומים קטנים אף שבסך הכל הם כמות גדולה יותר מהיהלום הגדול הבודד. ולכן המנסר יהלום גדול ועושה מכל חלק יהלום בפני עצמו הוא הפסיד הרבה מערכו. ופירוש הענין הוא כך: חלקיקים אפילו הם רבים הם אינם דומים לשלמות. יתכן שזה גם ביאור לדברי הכתוב (בראשית ה', א'): "זה ספר תולדות אדם", הספר עשוי אמנם פרקים שונים, אך יש קשר בין פרק לפרק. וזה ניגוד לעיתון ששם נדפסים מאמרים שונים אשר אין שום קשר ביניהם. בנוסף לזה, הספר עשוי דפים דפים, וזה מורה על ספר תולדות האדם שגם הוא עשוי ממעשים רבים וחלקם

אפורים ואינם בולטים לענין כמו דף אחד של ספר, אך אוסף כל הדפים מהווה את הספר. כך יש ללמוד מכל אורחות חייו של אדם גדול וגם ממעשי היום-יום שלו, ולעיתים, דברים אלה הם עיקר גדלותו של האדם. וכעין שאמרו (שמו"ר ב', ג'): "שאין הקב"ה נותן גדולה לאדם עד שבוחנו בדבר קטן", כי לדברים גדולים מתייחסים גם סתם בני אדם, אבל אישי הסגולה מתייחסים גם לדברים הנראים כלא חשובים ועושים אותם מתוך אחריות ובשלימות כיון שהם מכירים ערך של כל דבר, גם אם יש שרואים אותם כדבר קטן.

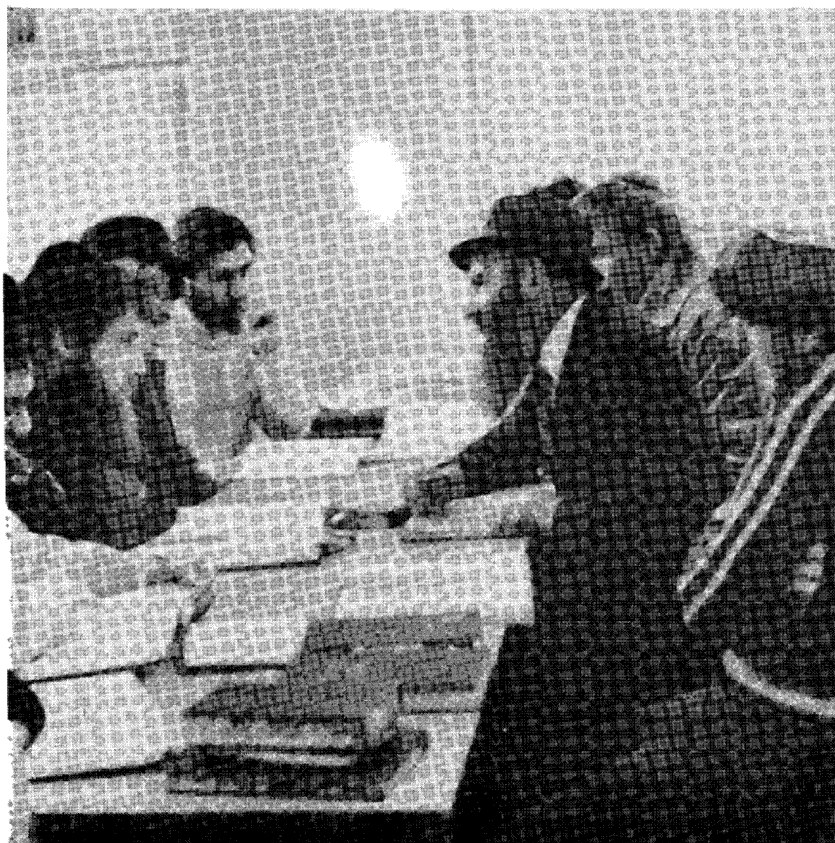
והנה למרות האמור על הקושי שבכתיבת תולדות או דברי הערכה על אדם גדול, ובמיוחד זה אמור על רבי יצחק שהיה דמות מופלאה רבת גוונים, הסכים כותב השורות ליטול על עצמו את התפקיד של כתיבת דברי הערכה אלו. וזאת משום שתי סיבות: א. תלמידים משותפים לרבי יצחק ולכותב השורות פנו בבקשה להיות להם ל"עט סופרים" לכתוב עבורם דברי הערכה על מורם ורבם, וביאור דברים שראו אצל מורם ולא ירדו לעומק דעתו בהם, כדי שהדברים יהיו להם למזכרת שלאורה ימשיכו ללכת בדרך שהתווה להם רבם. והדברים גם ילמדו את אלה שלא זכו להסתופף בצילו של רבי יצחק.

ב. חיוב הכרת הטוב שחב כותב השורות לרבי יצחק על הידידות העמוקה שחש לכותב השורות. וכיון שלא זכינו שיאמר הספר לא בישיבת דבר ירושלים ולא בישיבת שבי גולה — מקומות שכותב השורות עבד במחיצתו של רבי יצחק, וזאת בעיקר משום שהיתה פטירתו בתקופת בין הזמנים כשהתלמידים לא נמצאים בישיבה. יהיה בזה מקצת פרעון חוב שחבים לו עמיתיו ותלמידיו בישיבות אלו, וייחשבו הדברים כהספד.

ויהי רצון מלפני אבינו שבשמים, שנזכה לכווין לאמיתם של דברים ולביאורם המדויק, ושלא נכשל חלילה בשום טעות.

גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך.

האיש שהיה למגדלור

מבוא

במבוא זה, תתבאר בס"ד חשיבותה של כתיבת זכרונות של אישי סגולה ומעשיהם הגדולים. וענין זה כולל שלושה דברים: א. **הספר** — היינו ביטויי הכאב שמבטאים הנשואים את הרגשת העדרו של אותו איש סגולה בפטירתו. ולתאר את ההפסד לנשואים — שהרי המילה "הספד" שווה למילה "הפסד". דבר זה בעיקרו נעשה בסמוך לפטירה כי הכאב על פטירתו הוא גדול, ותחושת ההפסד היא עזה. ב. **לשמר את זכרו של הצדיק** וככתוב (משלי י', ז'): "זכר צדיק לברכה". וזה נעשה בעיקר לאחר זמן כשמתרגלים לעובדה שהצדיק כבר איננו בחיים והזמן עושה את שלו כמו שלימדונו רבותינו (ב"ר פ"ד, י"ט): גזירה היא על המת שישתכח מן הלב. ג. **לימוד לקח ממעשיו של הצדיק** — וזה בכלל האמור (ברכות ז', ב'): "גדול שימושה יותר מלימודה" — שקיום המצוות וההנהגות הראויות בפועל — מלמדים יותר מאשר לימוד תיאורטי מבלי המחשה — כיצד יש לנהוג הלכה למעשה. בבאן נבאר בס"ד את שלושת הענינים האלה ביחס לרבי יצחק זצ"ל:

א. **ההספר**

כאשר נפטר רבי יצחק בכו תלמידיו והרבה מהם ממש בדמעות שליש ובכיים הזכיר את צעקתו של אלישע הנביא על הלקח ממנו רבו אליהו הנביא ככתוב (מלכים ב' ב', י"ג): "אבי אבי רכב ישראל ופרשיו". בדבר הזה יש שני ענינים: א. הספר שבא לידי ביטוי במילים הכפולות אבי אבי. ב. רכב ישראל ופרשיו. על המילים הכפולות "אבי אבי" ביאר המדרש (ילקו"ש) אבי אבי — אבי ואמי. אלישע הרגיש כשאלהו נלקח ממנו —

שהוא איבד גם אבא וגם אמא, כי אליהו נהג עמו בשתי הבחינות כמו אב וכמו אם. האב עוסק בעיקר בעיניניו הרוחניים של הבן וגם נוהג עמו בתקיפות. לעומתו האם, היא דואגת לצרכיו הארציים ותוכחתה בעיניים רוחניים נעשית ברכות. ככתוב (משלי א, ח): "שמע בני מוסר אביו ואל תטוש תורת אמו". רבי יצחק היה לאביהם הרוחני של רבים מעולי רוסיה. הוא דאג לקרבם לאביהם שבשמים. לימד אותם תורה, דאג למילת אותם יהודים שברוסיה לא נימולו, והיה מטפל בסידור תלמידים במוסדות תורניים, והיה משתדל להכניס אמונה בלבבות אותם יהודים שהשלטון הקומוניסטי עקר בכח מהם במשך שנים רבות. אך גם היה כאם רחמניה, הוא טיפל בשחרור נשים מכבלי עגנותם על ידי שכנוע הבעלים שעזבו אותם מבלי לתת להם גט, שיתנו גט או יעשו שליח לכתוב גט. דאג לאלו שהתקשו להסתדר בארץ אם משום שלא מצאו עבודה, או מגורים. והיה אוזן קשבת לכל קשי יום שבאו להסיח את כאבם, או לבקש עצה ותושיה. ליד מיטתו אמרו בהספד, שרבי יצחק למרות שזכה לקבל אישור יציאה מרוסיה, דבר שהיה אז יקר המציאות, המתין עוד שנתיים עד שעזב את רוסיה למרות החששות שמא השלטונות יחזרו בהם מהיתר היציאה, כיון שהיתר יציאה או מניעתו היה תלוי בשרירות לבם של הממונים. כך עברו שנתיים עד שרבי יצחק הצליח למצוא את הדרך שאשה שהיתה זקוקה לגט מבעלה תקבל את הגט. כך שמסירות נפשו למען כל יהודי היתה מופלאה, היה מכתת רגליו לכל מקום שיכל כדי ללמד תורה ולחזק יהדות, בין אם זה היה כרוך בנסיעה מעיר לעיר ובין אם זה היה כרוך בנסיעות לחו"ל. לא פעם היה נוסע למספר ימים לחו"ל לחזק יהודים וחוזר לארץ. את לימוד התורה לאחרים במסירות נפש הוא החל כבר כנער צעיר. אף שבאותם ימים השלטון הקומוניסטי שלט ביד ברזל ונלחם קשות במי שעוסק בתורה. עד כמה הוא חש מחויבות ללמד תורה, תעיד עובדה זו: פעם הגיע למקום חדש והיה טרוד במציאת מקום עבודה ומגורים, ונתבקש ללמד ילד

רבי יצחק ותלמידיו הראשונים בדבר ירושן

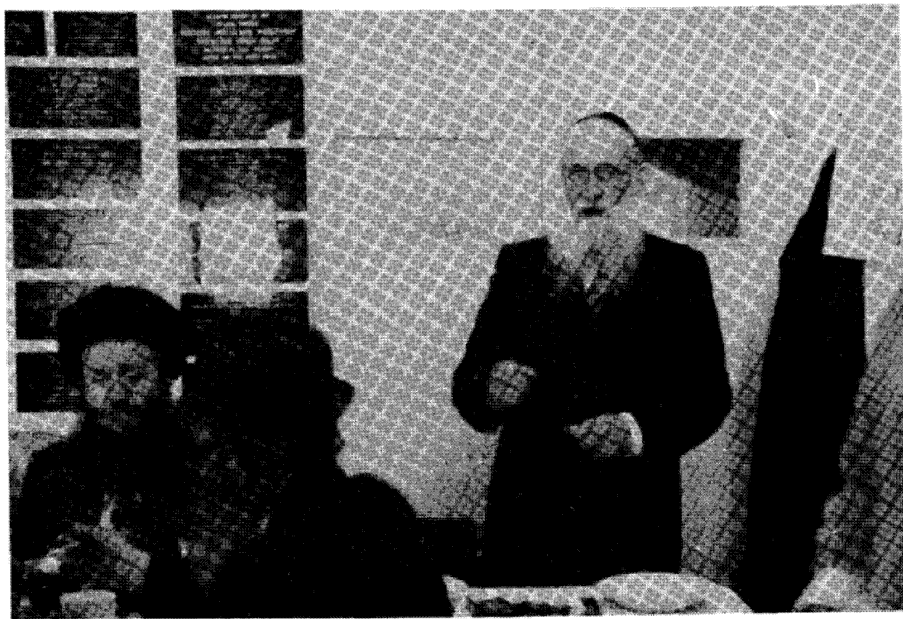

משניות, והוא ביקש דחיה זמנית עד שיתפנה. והנה אירעה לו תאונה, משאית פגעה בו ופצעה אותו, והוא היה משוכנע שזה עונש על סירובו הזמני ללמד. והנה הוא אך התאושש מפציעתו כבר לימד את אותו נער משניות, למרות שהטירדות שהפריעו לו ללמד עדיין היו קיימות.

אישיותו והנהגתו לימדו באופן מופלא להבין את דברי המשנה (אבות ג, יז): "אם אין קמח אין תורה", וגם "אם אין תורה אין קמח". לימוד התורה משפיע על העולם הגשמי של האדם ואצלו הדבר היה נראה בעליל. כשהיה צריך למצוא ספר כדי לצטט תוך כדי השיעור, הוא היה מושיט את ידו לכיון הארון והספר היה נמצא לו. וכן היה תמיד נפתח במקום שהוא צריך ותמיד היתה ניכרת על פניו פליאה על כך. [כותב השורות מכיר מקרה דומה, שקורה לחבר נעוריו שלמד עם כותב השורות בישיבה. חבר זה לומד כל חייו בהתמדה מופלאה ולא מבטל מזמנו אלא לנחוך ביותר. והנה כשהוא קם לחפש ספר בתוך מאות תלמידים הוא תמיד מגיע אל הספר הנחוך והוא גם נפתח לו במקום שצריך (עדות של ראש ישיבה לכותב השורות). וזה כמו שרבותינו מספרים על גדולי עולם, כמו רבקה שכשהלכה לשאוב מים מהבאר, היו המים עולים לקראתה, כדי שלא תטרח. יעקב אבינו כששם אבנים מראשותיו הם רבו כל אחת שעליה יניח הצדיק את ראשו ולכן נעשו לאבן אחת]. ובמקביל, הוא במעשיו, לימד גם את החלק הראשון של המשנה, "אם אין קמח אין תורה". השפעתו הגדולה על שומעי לקחו היתה תוצאה הן משום אישיותו הנעלה והן משום שדאג לאנשים לא רק ברוחניות אלא גם בגשמיות. ביתו היה מקום אכסניה לכל מיני חסרי בית, שמצאו בביתו מקלט, למשך חודשים, אף שלא הכיר אותם והיו ביניהם כאלה שהיה מקום לחשוש מפניהם כיון שהיו חסרי דעת. אנשים רבים שפכו לפניו את מר ליבם, והוא היה גם כותל דמעות לקשי יום, וגם מי שבפועל עושה ומסייע, ופותר בעיות. והכל

בנעימות מתוך אהבת הבריות. חכה לקיים את דברי המשנה: הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה. וכבר ביאר הג"ר יחזקאל אברמסקי זצ"ל, מדוע ישנם גדולי ישראל שמשתדלים לקרב אנשים ולא מצליחים באותה מידה שאנשים קטנים מהם לאין ערוך מצליחים יותר מהם? על כך הוא ענה. הראשונים אמנם עוסקים בהשפעה רוחנית ומוכיחים את האנשים, לעומתם אלה שמצליחים יותר מהם, הם אלה שדואגים גם לגשמיותם של אותם אנשים שהם מקרבים אותם, כי בכך הם מוכיחים שדאגתם להם היא כנה ולכן היא משכנעת. כך היה רבי יצחק גם בבחינת אב וגם בבחינת אם.

הספד נוסף הדומה להספדו של אלישע על אליהו והוא הקטע: אבי אבי — כאבו הפרטי בדומה לכתוב (ירמיה ו', כ"ה): "אבל יחיד עשי לך" [שנכלל בזה גם אבל שאדם חש באופן אישי]. וגם רכב ישראל ופרשיו — הפסד הציבור וכמו שתרגם יונתן, שהיה אליהו מגן על הדור בתפילתו יותר מרכב ופרשים. כך רבי יצחק החל את פעולותיו הציבוריות מתוך דאגה ליחיד והגיע למצב של פעולות ציבוריות לטובת יהודי רוסיה. כמו הקמת רשת כוללים ליהודי רוסיה בשם תולדות ישורון, וכינוס הכוחות של התלמידים שהושפעו ממנו ולהפעילם כדי לחזק אנשים נוספים. יש אנשים שעוסקים עם הציבור וכל מעינם הוא הציבור ומתוך כך הם מתעלמים מעניני היחיד. אבל רבי יצחק כאמור התחיל מאבי אבי — של היחיד עד שהיה לרכב ישראל — דואג לכלל. רבים מהפעולות שנעשו למען יהודי רוסיה בארץ ובברית המועצות היו תוצאה מפעילותו — הן בכך שגידל אותם בתורה עד שנהפכו לרבנים בעצמם, והן בהדרכתו אותם לצאת וללמד את האחרים, כך שחלק גדול מכל הפעולות שנעשו בקרב יהודי רוסיה היו תוצאה ישירה ממנו או תוצאה עקיפה על ידי השפעתו על תלמידיו או שומעי לקחו. הוא היה קשור לא רק ליהודי רוסיה. הוא גם לימד לחסידי ברסלב ענינים הקשורים להם. לאנשי חב"ד

רבי יצחק רבי יצחק מול הרב אליהו אסס בהגיעו לארץ והיה אורח כבוד
בישיבת דבר ירושלים

לימד תניא. היה מתפלל אצל תימנים והיה קורא בתורה בהברה תימנית. היה קשור גם למנהיגי תנועת התשובה, וחבר הכנסת לשעבר הרב אריה דרעי לפני שנכנס לכלא בא אליו לבקש את ברכתו.

ההספד על מת הוא דבר חשוב מאד וכמו שכתוב (שולחן ערוך יורה דעה סימן שד"מ סעי' א): "מצוה גדולה להספיד את המת כראוי". וכשהיתה בצורת קשה בימי דוד המלך, הוא שאל באורים ותומים לסיבת העונש? ונענה: על שאל — **שלא נספד כהלכה ועל בית הדמים** — מה שפגע בגבעונים. הצורך בהספד הוא מכמה סיבות ומהן: א. כבוד הנפטר, בשמים מתייחסים כביכול למה שאומרים הבריות על הנפטר, ב. סיבה נוספת להספד היא לעורר את האחרים לעשות כמותו, שאין די בצער על העדר הנפטר אלא יש גם למלא את החסר. ועל ידי הבנת גדלותו של הנפטר והחסרון שנגרם לעולם יתעוררו אחרים למלא החסרון, וכמו שמסופר בתשובות הגאונים שכשנפטר רב חבירו של האמורא שמואל תלמידיו חלקו ביניהם את מעלותיו כדי לשמר את דמותו בעולם. ורבנו יונתן אייבשיץ בספרו יערות דבש (ח"ב) כתב:

"כמה יש לאדם להתדבק בתורה ולשוב בתשובה במות צדיק תלמיד חכם. כמה דברים ישים האדם ללבבו במיתת הצדיק, כי אמר יאמרו — זה מת, אף אנכי איבנה להגות בתורה ולמלאות מקומו, כי אין צריך מילוי מקומו בכל דבר — ביחוד בהפלגת חידוד, רק שהאיש הצדיק היה מלובש ומעוטר במידות רבות וכמה מעלות טובות. ובמותו הרי כל מעשיו אלו ומדות וקניני השלימות שהיו לו מופקדים, וכל איש ישראל יכול לזכות! זה יאמר: אני אזכה במידה לרחם נדכאים ולחזק כושלים, להיות אבי יתומים ואלמנות כמוהו. וזה יאמר: אני אזכה במידת מדקדק במצוות כמוהו. וזה להיות ירא חטא וסר מרע כמוהו. וזה יאמר: בשאר מדות — וכל אחד יכול לזכות במידה ומעלה אחת. כי כל קניני

שלימות הצריכים לאישים ישראלים ולא יחסר המזג. וכך מסודר הכל: כך וכך ישראלים צריכים להיות בהם כך וכך שלימות, כי הם מרכבה למרכבה העליונה. וכמו שהמרכבה העליונה כל הסדר והנימוס מסודר — כך וכך מלאכים צריכים להיות בעלי חמלה, וכל בעלי דין ומרי דדינא, ואלו אבלי ציון, ואלו מליצים ואלו הגיוניים, מעופפים, משוררים, מריעים, תוקעים, מצהלים, מרחפים — כך ישראל — אלו צריכים מדות אלו, ואלו כך וכך, שיהיה הסדר ונימוס אצלם ביחד ככל סדר המרכבה".

עשיית זכרון לצדיק

זכר צדיק לברכה (משלי י' ז').

למען תספרו לדור אחרון (תהילים מ"ח, י"ד).

אין עושים נפשות [=מצבות] לצדיקים, דבריהם

הם הם זכרונם (ירושלמי שקלים).

כשנגמרת תקופת ההספד, היינו כשמתרגלים למציאות שהצדיק כבר איננו אתנו וממשיכים את החיים בלעדיו כי הקב"ה סידר כך את הבריאה. שגזירה היא על המת שישתכח מן הלב. וזה כדי שהעולם ימשיך להתקיים ובני אדם יתנחמו וימלאו את חובותם כפי כוחם. מדי פעם כשזוכרים בנפטר הגדול מרגישים: חבל על דאבדין ולא משתכחין [תרגום: חבל על אבידה שאין מוצאים כמותה] אבל כבר החיים ממשיכים בלעדיו! ואז מגיע הזמן לעשיית זכרון למת שלא ישתכח. יש שעושים למת לוחות זכרון, ויש שעושים מצבות מפוארות, או מנציחים את שמותם על רחובות או מפעלים, אך לצדיקים אין עושים מצבות מאבן ולא אנדרטות, כיון שזכרם לא מש מפי תלמידים ואחרים. תלמידי ר' יצחק מזכירים כל הזמן, מה הוא אמר ומה הוא עשה במקרה זה וזה, וכשיש משהו חדש הם מנסים לחשוב מה היה רבי יצחק אומר, כך שזכרוננו לא מש מפיהם. מכל מקום נעשה בחיבור זה משום כתיבת זכרון מעשיו, משום שגדלים דורות חדשים ולכן

ראוי שהדברים יזכרו כמו שכתוב וזכר צדיק לברכה, ושתי סיבות לזיכרון זה. א. הכרת הטוב, להקב"ה ולצדיק. ב. שיהיה מופת לאחרים עד כמה מסוגל אדם להגיע במעשיו ובאישיותו.

הכרת הטוב: זיכרון מעשה הצדיקים יש בזה משום הודיה להקב"ה על ששתל את הצדיק בדורו, וכמו שאמרו (יומא לח, ב) ראה הקב"ה שצדיקים מועטים עמד ושתלן בכל דור. רבי יצחק היה אחד מאותם יחידי סגולה שעמדו במבחן מול השלטון הסובייטי, לא נכנע לו כמו רוב הציבור שעקירת הדת נכפתה עליהם באגרוף ברזל, ונכנעו למר גורלם — כיון שסכנת מות או גירוש לסיביר ריחפה על כל אחד ששמר תורה. אך היו גם צדיקים, ששמרו תורה ומצוות במסירות נפש. בספרנו האדום האדום הזה פרק ג' הרחבנו מעט בדוגמאות של מסירות נפש על שמירת המצוות על ידי רבנים ואנשים מן השורה. ורבי יצחק היה אחד מאלה. נתן שני שלישי משכורת שלו כשוחד כדי שמנהל העבודה ירשה לו להיות במפעל מבלי לעבוד בשבת. סיכן את עצמו באפיית מצות וחלוקתן ליהודים אחרים. שלח את ילדיו ללמוד בבתי ספר שונים כדי שלא ירגישו שהם שומרים את השבת, כאשר כולם כאחד נעדרים בשבת ועוד הרבה דברים. וסביר להניח שבזכות אותם צדיקים נתפורר שלטון הרשע, וכמו שהצטער החפץ חיים על כך שלא יצא למלחמה נגד אותה קבוצה של יהודים ששתפו פעולה עם השלטונות לעקירת הדת, וכמו שכתב תלמידו הגר"א ווסרמן (קובץ מאמרים עמ' צד):

"יהודים שגו בשעה שהתחילו גזירות היבסקים, היו היהודים צריכים לצאת נגדם למלחמה במסירות נפש, אמת היא, יהודים רבים היו נהרגים, אבל כח השטן היה נחלש"...

וכמו שקרה בכל פעם שהיו גזירות קשות על עם ישראל והיו כאלה שמסרו נפשם על קידוש השם וזה הביא שלאחר מכן היתה פריחה רוחניות בעולם ישראל. ויתכן שיש רמז להאמור שיהודים

אלה ובתוכם ר' יצחק זכותם שגרמה לכך, ורבי יצחק היה כבחינת ניבא ולא ידע מה ניבא על סופו של הצורך סטלין שר"י. הדבר היה כשרבי יצחק נתפס ונכלא בבית כלא, והיה זה חסד שמיימי שמאחר שנתפס כאסיר פלילי ולא דתי שנכלא בכלא בתוך רוסיה במקום שאשתו יכלה לבוא לבקרו לפעמים ולהביא לו מעט ארז כדי שיוכל לשמור על כשרות. ואילו היה נתפס על שמירת תורה היה נשלח לסיביר. הדבר קרה בעקבות טובה שעשה ליהודי זקן. אותו יהודי היו לו שטרי חוב שחבו לו אנשים – דבר שהיה אסור על פי השלטונות הקומוניסטים, והוא חשש להחזיקם בביתו ולכן הוא הפקידם בידי רבי יצחק, קרה ועשו חיפוש בביתו והשטרות נמצאו רבי יצחק קיבל את האחריות על עצמו ולא הלשין שזה לא שלו. אבל כשנודע לזקן ההוא מה שקרה הוא רץ למשטרה ואמר כי השטרות הם שלו ורבי יצחק חף מפשע. ורבי יצחק טען שזה שלו כדי להציל את הזקן, ואז הדבר רק החמיר את יחס השלטונות אליהם כי אמרו זה כבר ענין של קבוצה ולכן נאסר ר' יצחק ונכלא בבית סוהר הרחק כ-20 ק"מ מביתו, וזכתה אשתו להביא לו אורז בכל פעם של ביקור, הוא נזהר שלא לאכול נבלות וטריפות, אף שידע כי פיקוח נפש דוחה את האיסור, והחליט שיבחן את עצמו אם נחלש או לא. וכך החזיק מעמד כל הזמן במעט הלחם והתה בלא סוכר ובצלים שההשגחה סובבה שימצאו לו בצלים, ושיהיה די בזה לקיומו שם כל תקופת המאסר. והנה הגיע הפורים ורבי יצחק סיפר לאסירים היהודים שם על נס ההצלה שאירע ליהודים בזמן המן הרשע, וכי חסדי ה' לא תמו וגם יגאלו מהכלא הרוסי, היה שם יהודי אחד שהתוכח עמו על התקוה שלו, והראה לו את הרכבות שאז הוכנו להסיע את יהודי רוסיה לסיביר ולהשכינם בצריפים ללא חימום במקום קר ביותר שהקור שם מגיע לשבעים מעלות מינוס! וגם הסיתו את ההמונים שיערכו פוגרומים ביהודים תוך כדי נסיעה בדרך: סטלין ערך משפט ראווה לרופאים היהודים המפורסמים בטענה, כאילו הכינו תוכנית להרעיל את ראשי השלטון הסבייטי. אותו יהודי אמר לו

ראה סטלין כל מה שהחליט הוא הצליח ניצח במלחמת העולם, השתלט על רוסיה והנהיג את משטר הקומוניסטי, רבי יצחק אמר לו אבל עם היהודים הוא לא יצליח^(*). והלה בשלו, אמר לו רבי יצחק: גם סטלין בשר ודם ויתכן שתוך חצי שעה הוא כבר לא יהיה כלום. אותו יהודי לא קיבל את הדברים והנה באמת תוך חצי שעה ממש הוא רץ לרבי יצחק בהתרגשות, באותו מחנה של בית הסוהר היה אינג'נר שהיה חופשי והוא הצליח לקלוט שידור מגרמניה — שסטלין קיבל שטף דם במוח. והוא בא לספר זאת לרבי יצחק, ומיני אז הוא שינה את יחסו לדת והחל לשמור מצוות.

על נס יהודי רוסיה כתוב (ירמיה כג, ז—ח): "לכן הנה הנה ימים באים נאום ה' ולא יאמר עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הדחתים שם וישבו על אדמתם". — רוסיה היא צפונית לארץ ישראל וכאשר מעבירים קו מירושלים לכיוון הקוטב הצפוני הוא עובר בסמוך למוסקבה, משם היה מקום העליה העיקרי של יהודי רוסיה.

בתקופתנו אירעו שני ניסים גדולים ליהודי רוסיה: א. פתיחת שערי רוסיה שהיו נעולים כמעט הרמטי, ונקראו "מסך הברזל" וזה דבר שמזכיר נס יציאת מצרים^(*) כמו שאמר יתרו (שמות יח, יט):

(*) מענין שגם סולזניצין שם לב לענין הזה וכתב שסטלין הצליח בכל מה שעשה נגד כל אחד ורק נגד היהודים הוא נכשל!

(*) רוסיה הקומוניסטית היתה מורכבת מכמה מדינות שנשלטו על ידי הרוסים ונקראו בשם סס"ר שהוא קיצור המילים "ברית המועצות". האותיות סססר בגימטריא הן 380 כמנין הגימטריא של המילה מצרים. ויש לדעת כי השם מצרים נקרא על שם שהיו מיצרים לעם ישראל כי אנשי המקום כינו את עצמם בשמות אחרים. וזה מורה על כעין קשר בין יציאת מצרים לבין יציאת היהודים מרוסיה.

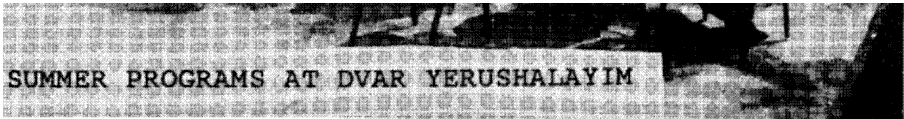
"אשר הציל מיד מצרים" ופירשו רז"ל במכילתא (מובא ברש"י):
עד עכשיו לא היה עבד יכול לברוח ממצרים שהיתה ארץ מסוגרת
— ואלו יצאו ששים ריבוא".

ב. נס שני קרה ליהודי רוסיה, שאחר שבעים שנות של עקירת
האמונה והדת מהם, חלק נכבד מהם חזר למקורותיו, למרות
היותם מחונכים שנים כה רבות נגד הדת. והרי זה כעין חזון
העצמות היבשות שקמו לתחיה שזכה לו הנביא יחזקאל ככתוב
(שם פרק לז): "היתה עלי יד ה' ויוציאני ברוח ה' וינחני בתוך
הבקעה והיא מלאה עצמות ... והנה רבות מאד על פני הבקעה
והנה יבשות מאד ... ויאמר אלי בן אדם העצמות האלה כל בית
ישראל המה הנה אומרים יבשו עצמותינו נאבדה תקותנו נגזרנו
לנו ... ונתתי רוחי בכם וחיייתם והנחתי אתכם על אדמתכם
וידעתם כי אני ה' דיברתי ועשיתי נאום ה'".

אחד משליחי ההשגחה העליונה לחולל את הנס של תחיית
יהודי רוסיה היה רבי יצחק אשר תלמידיו הרבים ושומעי לקחו
היו גם הם שותפים לכך. רבי יצחק נולד כמה חודשים טרם
המהפכה הקומוניסטית והיה מודה לה' גם על כך שזכה להיות עד
הזמן שהקומוניזם פשט את הרגל וכמעט לא השאיר שום המשך
אחריו. לפיכך כתיבת זכרונותיו של רבי יצחק יש בכך משום
הכרת הטוב להקב"ה על חסדיו שנעשו ליהודי רוסיה. וגם הכרת
טובה לרבי יצחק שמילא שליחות זו בנאמנות. וגם יש בכך הכרת
טובה לו — על מה שעזר לכל כך הרבה עולים מרוסיה, שהיו
צריכים לסיוע גשמי ונפשי להקלט בארץ, והוא אשר עסק בזה,
וכמו שכבר כתבנו לעיל — שדאג למילתם ולשאר צרכיהם, גם
כותב השורות נתבקש על ידו להצטרף למילת אנשים אלו ולהיות
כחבר בית דין של גירותם לחומרה, ורבי יצחק היה מומחה לברר
יהדות של אנשים מרוסיה שלא היה בידם די מסמכים המוכיחים
נכונה את יהדותם. שעות רבות הקדיש רבי יצחק בבתי הדין
לסייע לעולים בבירור יהדותם, כמו כן, מיוחדים היו טיפוליו

רבי יצחק מלמד בחצר ישיבת דבר ירושלים בסנהדריה מחוסר מקום
בפנים

SUMMER PROGRAMS AT DVAR YERUSHALAYIM

רבי יצחק מרצה לפני קבוצת נוער מאוקריינה

בתיקים קשים שבית הדין התקשה לפתור את הבעיות והן הוטלו עליו והוא הצליח לפתור בעיות רבות. וזאת מלבד העזרה החומרית שהיה מסייע להם, אם בעזרה לגיוס כספים מכל מיני קרנות ואם בעזרה אישית.

כתיבת מעשיהם של גדולי ישראל כדי ללמוד מהם

נצטוינו לדבוק בה' כמו שכתוב "ובו תדבקון" עוד כתוב "ולדבקה בו". ואמרו רבותינו (כתובות קיא, ב) על הכתוב (דברים ד): "ואתם הדבקים בה' אלוקיכם חיים כולכם היום" — וכי אפשר לדבוק בשכינה והכתיב (שם): "כי ה' אלוקיך אש אוכלת" ... כיוצא בדבר אתה אומר (דברים ל) לאהבה את ה' א-להיך ולדבקה בו, וכי אפשר לדבק בשכינה?! אלא, כל המשיא בתו לתלמיד חכם ועושה פרקמטיא לתלמידי חכמים ... מעלה עליו כאילו מדבק בשכינה" ... והרמב"ם (דעות ו, ב) ביאר את טעם המצוה שהדבקות בחכמים היא דבקות בה' כך:

"מצוות עשה להדבק בחכמים ותלמידיהם כדי ללמוד ממעשיהם כענין שנאמר: ובו תדבק". זאת אומרת שחיוב הקשר אל התלמיד החכם אינו רק משום טובת התלמיד החכם, שזה ענין בפני עצמו, אלא זה בעיקר טובת מי שמתדבק בהם — כיון שהוא לומד מהם כיצד יש לקיים את המצוות וכיצד נוהגים במעשים הטובים ומידות טובות. וכמו כן זה מעורר אותו להיות כמותם כמו שכתב הרמח"ל בחיבורו "דרך עץ החיים":

"הלוא האדם רוב שנותיו — עומד לחשוב חשבונות עסקיו ועסקי חיי שעה. ולמה לא ישים אל לבו אפילו שעה אחת גם לזאת — לחשוב מחשבות ממנו: מה הוא?! ולמה הוא בא לעולם?! או, מה מה מבקש ממנו מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא?! מה יהיה סוף כל העיניים?! זאת היא התרופה היותר

האיש שהיה למגדלור

גדולה והחזקה שתוכל להמציא נגד היצר והיא פעולתה גדולה
ופריה רב ...

ויבקש בלבבו: מה עשו הראשונים אבות העולם שכך חשק ה'
בהם ... וכל הגדולים אשר לפנינו". זאת אומרת שהתבוננות
במעשיהם של גדולי ישראל מלמדת – מה הם הדברים שראוי
לעשותם. וגם מעוררים את האדם להשתדל לעשות כך, כיון
שהוא רואה עד כמה מסוגל אדם להגיע וכעין שאמרו (תנא דבי
אליהו כה) חייב אדם לומר מתי יגיעו אבותי. אברהם יצחק ויעקב.
בפרק הבא נבאר בס"ד מספר לימודים חשובים שעלינו ללמוד
מרבי יצחק:

האיש שהיה למגרלור

פרק א'

על דמותו של רבי יצחק

א. כוחו של אדם

רבי צדוק הכהן מלובלין כתב בספרו צדקת הצדיק. שכמו שחייב אדם להאמין בהקב"ה, כך הוא חייב להאמין בעצמו! וביאור הדבר הזה הוא כך: הקב"ה שברא אותנו, הוא ברא אותנו למטרה מסוימת, היינו שנהיה אנשים צדיקים כמו שנאמר בגמרא (נדה לא) שכל אדם לפני שנולד – משביעים אותו שיהיה צדיק. כמו כן יש לכל אדם ליפעול בעולם ולהשפיע עליו, ואם כן בהכרח שגם קיבלנו את הכלים לכך, בגמרא (יומא לה, ב) נאמר שישנם אנשים שהדוגמה שלהם מחייבת את כולם, כמו הלל שהיה עני ביותר ובכל זאת עסק בתורה, מחייב את העניים שסבורים שמשום שהיו טרודים בפרנסתם מחמת עוניים הם פטורים מכך. וכן רבי אליעזר בן חרסום שהיה עשיר גדול ועזב הכל ולמד תורה והוא מחייב את העשירים, ויוסף שעמד נגד יצרו מחייב את הרשעים שטוענים שטרודים היו ביצרם. כמו כן רבי יצחק מחייב אותו לעסוק בטובת הזולת ולקרב רחוקים כמו שהוא עשה. שחלק חשוב מהמהפכה שנתחוללה בקרב יהודי רוסיה הוא עשה אותה באופן אישי, כאדם פרטי שלא עמד מאחוריו שום גוף ציבורי, כלכלי, פוליטי וחברתי. אלא הוא במסירות הנפש שלו וההקרבה שלו למען הזולת השפיע ופעל את כל מה שנעשה על ידו, בקירוב הרחוקים והסיוע שסייע להם בעניניהם הגשמיים.

רבי יצחק מצטרף לרשימה של אישים שעשו בכוחם הפרטי מהפכות היסטוריות. נביא כאן כמה דוגמאות: א. נס החנוכה. שנעשה על ידי החשמונאים שעליהם אמר הרמב"ן (בראשית מ"ט,

י" שאלמלי הן כבר נשתכחה תורה מישראל. והם היו מועטים ביותר שיצאו למלחמה נגד האיפריה הסורית – יוונית, ונצחו אותם בכח המסירות נפש שלהם, יתכן שמשום כך – ההלכה שמדליקין נרות לזכר נס הנצחון ונס פך השמן, שצריך להדליק נרות רגילים בדווקא ולא אבוקות, נועדה ללמדנו את האמור, שגם אנשים רגילים שהם כמו נרות רגלים יכולים בסייעתא דשמיא לעשות הרבה מאד ואילו היה אפשר לצאת ידי חובה באבוקה, היה אדם יכול לומר, היות ונרות חנוכה יש להניחם בפתח הבית או לפחות בחלון הבית כדי שאורם יאיר גם לעולם את אור הנס. הרי אני עדיין איני אבוקה, לכן המצוה היא להדליק דווקא נרות רגילים, לומר, שגם אנשים רגילים יכולים לעשות את הדברים הגדולים ביותר ולהאיר את העולם.

כמו כן, האשה הדגולה מרת שרה שנירר שהקימה את בתי הספר התורניים שנקראו בית יעקב, והיו אב טיפוס לכל בתי הספר לבנות ישראל ועל ידי כך חזרה עטרה ליושנה, כיון שחוק חינוך חובה שהוחל ברחבי העולם הביא לכך שבנות ישראל נאלצו ללמוד בבתי ספר של נכרים או של יהודים רחוקים מיהדות, וזה גרם למשבר דתי חמור ביותר. והיא, שהיתה בתחילה רק תופרת שמלות לנשים, קמה והקימה בתי ספר לבנות ישראל כאשר לא היה שום גוף שתמך בה, לא כלכלית ולא ציבורית, מלבד ברכתם של כמה מגדולי ישראל, ורק לאחר שהקב"ה סייע בידה ופירות ההצלחה נראו לעין כל זכתה שתנועת אגודת ישראל עמדה לימינה והרחיבו את מפעלה.

כמו כן, הרב פייבל מנדלביץ, שלא הרשה לקרוא לו רב אלא רק אדון (מיסטר בלעז) הקים את היהדות בארצות הברית, שבאותו זמן נקראה בפי גדולי ישראל במקום "אמריקה" עמא – ריקא (עם ריק מתוכן רוחני), הוא שנתן מהישיבה שהיה המנהל שלה, את התלמידים הראשונים להג"ר יצחק הוטנר להקים את ישיבתו. וכשהגיע הג"ר אהרן קוטלר, הוא שהעמיד לו משיבתו

את קבוצת התלמידים הראשונים שהיו הטובים בקרב תלמידיו. ולא דאג לטובת מוסדו אלא לטובת הציבור.

כמו כן, רבי יצחק בפעולתיו הגדולות, מצטרף אל אותם אישים שחוללו נפלאות בכח מצומצם וזה מחייב את כולנו.

רבי יצחק היה בעל עזות דקדושה, בכל מקום שהיה מגיע היה מדבר דברי חיזוק ואמונה, גם כשלא נתבקש לכך והוא היה מוצא את הדרך לכך. וזה יבאר לנו את מאמר הגמרא (סוטה מט) שם דנו על ירידת הדורות ואמרו: "משמת רבי בטלה ענוה" קם רב יוסף ומחה ואמר: אל תתני בטלה ענוה שהרי אני קיים ואני ענו! והדבר מתמיה מאד, הרי אין דרכו של ענו להתפאר במידת הענוה שלו! וביאור הענין הוא כך: רב יוסף חשש שאחר שיקבעו "שבטלה ענוה" הוא עלול להשתכנע שאין לו יכולת להשתמש במידת הענוה שלו ואז לא ימצה את כוחותיו גם בזה. לכן הוא אמר שלא יאמרו "בטלה ענוה". עד כמה צריך להזהר במידת הענוה שלא תחרוג ממקומה יהיו דברי רבי יוחנן נר לרגלנו שאמר (גיטין נ, א) על רבי זכריה בן אבקילוס שמתוך חשש שלא תצא תקלה, לא הרשה לפעול במקרה של בר קמצא שהלשין והעליל לשלטונות רומא כאילו היהודים מרדו בו: "ענותותו של רבי זכריה בן אבקילוס – החריבה בית מקדשנו והגליתנו לבין האומות".

עבד נאמן לה'

"עבד" הוא מי שמשועבד לאדון. "עבד נאמן" הוא מי שמשתדל לעבוד את אדוניו בנאמנות גמורה – היינו שמבטל את רצונותיו לרצון האדון. רבי יצחק היה עבד נאמן לקונו. לעצמו לא ביקש מאומה, לא ממון, לא כבוד שממנו סלד באופן מיוחד עד כדי כך שבמקרה שכיבדו אותו כבוד גדול, הוא כאילו רצה לקבור את עצמו באדמה. לבושו היה פשוט ביותר ודהה מרוב שנים.

התרחק מכל הבלי העולם הזה. ולא שם אל לבו אל הדברים החיצוניים, והקדיש את כולו לעשיית רצון קונו. אם בקיום המצוות בעצמו אם בקירוב רחוקים. הוא היה מתמטיקאי מזהיר והיתה לו גם עבודה שהוא עשה במתמטיקה, שמומחים שראו אותה אמרו לו, כי ראוי הוא לקבל עליה את פרס ישראל, אך לא היה לו זמן לערוך אותה כיון שהיה עסוק בהרבצת תורה.

בגמרא (סנה' פח, ב) נאמר: "שלחו מתם (=ארץ ישראל) איזהו בן העולם הבא! ענותן ושפל ברך שייף עייל שייף נפיק ועוסק בתורה תמיד ולא מחזיק טיבותא לנפשיה". כזה היה רבי יצחק ענוותן, נכנס בכפיפת ראש ויוצא בכפיפת ראש, עוסק בתורה ולא מחזיק שום טובה לנפשו. לא נטל מהעולם הזה אלא את הנחוץ ביותר לקיום החיים ואת השאר הפקיר לרצונו יתברך. במיוחד לפי מה שלמדנו רבותינו: כבד את ה' מהונך — מכל אשר חנך. ובחובות הלבבות גם כתוב, שכל מה שניתן לאדם אין זה שלו אלא הוא רק פקדון להשתמש בו כפי הראוי. לכן יכול היה לתת כל כך הרבה משלו לזולתו.

ממעלת העבדות הוא הגיע לתמימות ככתוב תמים תהיה עם ה' אלוקיך. וביאר האדמו"ר ר' נפתלי מרופשיץ שתמימות אינה נאיביות אלא צריך האדם להרבה פקחות להגיע למידת התמימות, שהיא התבטלות כלפי ה'. וכמו שאמרו רבותינו (חולין ה, ב): "אדם ובהמה תושיע ה'". — אלו בני אדם שערומים בדעת כמו אדם הראשון ומשימים עצמם כבהמה" — היינו מבטלים את עצמם אל האמת. כדבר הזה אירע לרבי יצחק עוד בילדותו, שהוא כמה מאד להגיע לארץ ישראל וכילד תמים הלך למשרד ההגירה שבמקומו וביקש שינתן להוריו להגר לליטא משם קל יותר לצאת לארץ ישראל. במשרד החלו לחקור אותו על הוריו, ואז הוא בפקחותו תפס כי שגה שגיאה חמורה — כי השלטונות הרוסיים הקפידו מאד על מי שרצה להגר מרוסיה. כי זה מורה שאינו מרוצה מהשלטון ומהחיים שם, ואז ברח משם כל עוד נפשו בו —

ובך ניצלו הוריו והוא מידם הקשה של השלטונות דאז.

כיון שהיה עבד נאמן הוא לא התחשב בתדמית שמעשיו עלולים לגרום לו. ונהג כפי שהיה צורך לזה באותה עת. לדוגמא, נאמר (אבות ב'): "ודע מה שתשיב לאפיקורס". והנה בין תלמידיו היו כאלה שכל ידיעתם על דת היתה דרך הנצרות, כי ברוסיה אחר שעקרו את היהדות מהיהודים, כל המפגש שלהם עם דת היה דרך הנצרות, והם ר"ל הושפעו מכך. ואז הוא נטל פסק זמן הלך לספריית ישיבת מרכז הרב וישב שם מספר ימים כשהוא עובר על כל הספרות שנכתבה נגד הנצרות שמצא שם, כדי שידע מה להשיב לתלמידיו. כמו כן כשהיה מורה למתמטיקה בישיבה תיכונית, הוא תוך כדי השיעור לימד אותם גם אמונה, אף שהיו כאלה שתמחו על כך, אך נוכחו לדעת שהתלמידים שלטו היטב בחומר של המתמטיקה ולא הפסידו כלום.

כמו כן, ערך בצנעא קידושין לזוגות שהרבנות לא הסכימה לסדר להם קידושין משום שעדיין לא היו להם המסמכים הדרושים לכך, ורבי יצחק שהכיר את העובדות וידע שלבסוף יגיעו המסמכים הדרושים עשה זאת בהסתר עם הסכמה של אחד מאבות בית הדין שסמך עליו בזאת.

כתוב (דברים יז, יט) על חיוב המלך לכתוב לו ספר כדי "לקרא בו כל ימי חייו". ופירש החתם סופר – שהמלך צריך לקרוא בתורה את כל ימי חייו. שכל מעשיו יתאימו להכתוב בתורה. כך רבי יצחק קרא בתורה את כל חייו. הוא לימד בעיקר חומש ומתוך לימוד זה הוא חינך את תלמידיו לכל עניני החיים. והוא מצא הרבה חידושים. כמו מה שנאמר בגמרא ו' של גחון היא חצי התורה שהכוונה בזה שזה האות שבאמצע האותיות המיוחדות בתורה (הגדולות והקטנות). כמו כן מה שביארו רבותינו שיעקב נזף ביוסף על חלומו (בראשית ל"ז, י'): מה החלום הזה אשר חלמת הבא נבוא אני ואמך ואחיך להשתחוות לך ארצה –

שאמר לו הרי אמך כבר מתה. והראה שזה כתוב בפירוש בכתוב שהמילים אשנר חל/מתה] זה רחל מתה. וכן הראה לכותב השורות הרבה גימטריות בכתובים המבארים את ההתרחשויות הפוליטיות שהיו בארץ.

רבי יצחק שהפקיר את עצמו ללמד תורה נהג כשמואל הנביא שהיה סובב בערי ישראל ללמד תורה וזה היה ניגוד למה שקרה לפניו כמו שנאמר תנא דבי אליהו (פרק י"א):

"ואם תאמר אותן שבעים אלף שנהרגו בגבעת בנימין (בגלל החטא שנכשלו במעשה פלגש בגבעה) מפני מה נהרגו? לפי שהיה להם לסנהדריה גדולה שהניח משה ויהושע ופנחס – לילך ולקשור חבלים של ברזל ברגליהם ובמתניהם ולהגביה בגדיהם למעלה מארכובותיהם ויחזרו בכל ערי ישראל, יום אחד ללכיש, יום אחד לחברון, יום אחד לבית אל... וכן בכל מקומות ישראל, וילמדו את ישראל דרך ארץ בשנה ובשנתיים ושלוש, כדי שיתגדל שמו של הקדוש ברוך הוא, והם לא עשו כן, אלא נכנסו כל אחד לכרמו ואמרו שלום עלי נפשי כדי שלא להרבות עליהם את הטורח, לפיכך בגבעת פנחס שלא היו עוסקים בתורה ובדרך ארץ – נהרגו שבעים אלף איש. ומי הרג את כל אלה, אלו סנהדרין גדולה שהניח משה יהושע ופנחס".

רבי יצחק היה נוסע גם לחו"ל למספר ימים כדי ללמד תורה ולחזק יהודים. והיה מתעסק בכל מיני בעיות סבוכות שבית הדין היה מתקשה לפסוק בהם, והיה מטיל את זה על רבי יצחק שאף פעם לא סירב, ולא ראה בשום קושי סיבה שלא להתמודד עם זה. עד כדי כך, שלא היה אצלו מושג זה בלתי אפשרי. לכל דבר חיפש פתרון וגם זכה להרבה סייעתא דשמיא לפתור בעיות סבוכות שהפוסקים נעזרו בו. זה נבע מתכונת העבודות שלו, וגם מתוך ההרגל שלו ברוסיה – למסור את נפשו על קיום התורה. כך היה רגיל להתמודד עם כל מיני קשיים ולכן לא נרתע משום

רבי יצחק דורש בחתונת בן תלמידו

רבי יצחק סנדק אצל נכד תלמידו

קושי, כמו שכבר הוזכר לעיל שאת שני שלישי משכורתו נתן למנהל העבודה שלא יחייב אותו לעבוד בשבת, והיה מאושר שזכה לכך.

ממידותיו

א. **אהבת הבריות:** נאמר (אבות א'): "הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה". הוא אהב את הבריות של הקב"ה, לא רק את כל יהודי, הוא גם כיבד גויים שהרי נאמר עליהם (אבות ג'): "חביב אדם שנברא בצלם". ואף בעלי חיים, שהרי גם הם ברואים של הקב"ה. הוא לא ציער שום אדם והיה מכבד כל אחד. אהב שלום והיה מעורה בעשיית שלום בכל מיני מקרים. וגם היה רודף שלום. בשעת הצורך היה תקיף וידע גם להקפיד על מי שגורם לביטול תורה, וכמו שכתוב על דוד המלך שנקרא "עדינו העצני" ופירשו רבותינו שבשעה שהיה עוסק בתורה היה מעדן עצמו כתולעת! ובשעה שהיה יוצא למלחמה היה מקשה עצמו כעץ. כך גם רבי יצחק, כאשר עלה לארץ וראה חילולי שבת הוא מאד הצטער וכאב לו על כך. וגם את תלמידיו היה מוכיח כאשר הדבר היה נחוץ וקיים גם את האמור "רודף שלום" – היינו שלפעמים צריך לרדוף את השלום וכמו שכתוב (ישעיה נ"ז): "אין שלום אמר אלוקי לרשעים". אך בדרך כלל נהג בימין מקרבת ומיעט להשתמש בשמאל דוחה. הוא גם ביאר לתלמידיו את מה שאמר רבי עקיבא (ירי' נדרים פרק ט') ש"אהבת לרעך כמוך הוא כלל גדול בתורה". זה משום, שאף אדם לא יכול לקיים את כל תרי"ג המצוות, שהרי לכהן מצוות מיוחדות ולוי מצוות מיוחדות וכן אחרים, אך מי שאוהב את הבריות והוא מסייע לכל אחד לקיים את חיוביו, הרי יש לו חלק במצוות שלו וכאילו גם הוא קיים אותן.

חסד: רבותינו ביארו את הכתוב (מלכים-א' ב', ל"ד) שנאמר

על יואב שנקבר בביתו שבמדבר, ויש לתמוה: הרי שר הצבא היה צריך להיות ליד המלך שהיה גר בעיר המלוכה, ולכן פירשו רבותינו, שביתו היה הפקר כמו מדבר, כך היה רבי יצחק בביתו מצאו מחסה אנשים שלא היה להם בית אף שלא הכיר אותם הם באו דפקו על הדלת והוא קיבלם בביתו נתן להם מחסה ומזון ולעיתים במשך חודשים. פעם ביקש ממנו אדם תרומה והוא נתן לו סכום נכבד והלה דרש יותר רבי יצחק אמר לו בכאב כי אינו יכול לתת לו יותר כי זה מספר חודשים עדיין לא קיבל את הפנסיה שלו. הוא היה נותן את שלו לאחרים. כעין מה שבגמרה (מו"ק כח, א) מסופר על רבי חייא, שכאשר נצטוו מלאך המוות ליטול את נשמתו, הוא לא היה יכול אפילו להתקרב אליו – מפני קדושתו – ואז התחפש לעני ודפק על ביתו של רבי חייא והוא הגיש לו פת לחם. ואז אמר לו על עני אתה מרחם ועלי לא?! והוא גילה לו שהוא מלאך המוות ורבי חייא מסר לו את נשמתו. ושאל מו"ר הג"ר חיים שמואלביץ זצ"ל מה הדמיון שיש בין פת לחם לנשמה, הרי פת לחם לעני הכל נותנים? אלא שרבי חייא כאשר נתן פת לחם לעני היה זה מסירות נפש (כי הוא היה עני) עד כדי כך שהשוה בין זה למסירת הנשמה.

לימודו לשם שמים – כתוב (משלי לא): "ותורת חסד על לשונה" ופירשו חז"ל (סוכה מט, ב) שזה אמור על לומד תורה לשמה, וכן זה אמור על מי שלומד תורה על מנת ללמדה. רבי יצחק למד תורה לשמה לכן זכה לדברים מופלאים, כמו שכאשר נכלא בבית הסוהר עקב ששמר לזקן אחד שטרי חוב, הוא הצליח להבריח עמו לבית הסוהר ספר קודש כדי ללמוד בו, וככתוב רגלי חסידינו ישמור. והוא היה רגיל ללמוד בו כשהוא מכוסה בשמיכה. ואף שזה היה ממש חשוק, וכח זה נשאר לו גם כשיצא לחופשי והוא אף הדגים זאת בפני גדולי תורה. כך לימודו היה לא רק לעצמו אלא גם ללמד אחרים, וכמו שכבר הוזכר לעיל, שהוא טרח לסייע רבות ליהודי רוסיה והיו בשל כך הרבה שאלות הלכתיות

בקשר ליהדותן ולנישואיהן, והיה מכתת רגליו אצל פוסקי הדור ובעיקר אצל מרן הג"ר יוסף אלישיב, שכיבד אותו מאד וכלל אותו בין הצדיקים המיוחדים שבכל דור. הוא היה בקי בהרבה לימודים, לימד חסידי ברסלב את תורת רבותיהם, וחסידי חב"ד תניא, וכשהיה האדמו"ר מרימניץ בארץ הם למדו בערבים בחברותא. כשהתפלל אצל התימנים קרא בתורה בהברה תימנית.

קבלת כל דבר בשמחה: רבי יצחק תמיד היה נראה כשחיוך על פניו וכדברי בעל חובת הלבבות על הפרוש שצהלתו על פניו ואבלו בלבו תמיד היה נראה שמח ומאושר וכך יכול היה גם לקבל כל אחד במאור פנים ובזה פעל הרבה לקרב בני אדם. פעם היה תלמיד רוסי מריר שדיבר סרה על תלמידי חכמים, אמרו לו הרי יצחק הוא גם תלמיד חכם, ואז נשתתק ואמר על אנשים כאלה הוא אינו מדבר.

זריזות: רבותינו אמרו (במדב"ר י' יז) כל מעשיהן של צדיקים אינן אלא בזריזות, רבי יצחק כל ימיו היה ממחר וכך גם הספיק לעשות הרבה מאד, כבר אמר החתם סופר בתשובה כיצד זכה לגדלותו? והוא ענה בחמש דקות ואז שוב נשאל איך יתכן? והוא הסביר את דבריו, שניצל את כל חמשת הדקות שכרגיל נשחקים אצל בני אדם. והוא תמיד ניצל כל רגע, וכשהיה מי שהוא רוצה ללותו בדרך הוא התנצל ואמר שאם הוא רוצה לרוץ עמו! הוא מוזמן להצטרף אליו.

ענותנותו: הסתיר את כשרונותיו ומעשיו. הוא היה מצטיין במתימטיקה מורו במקצוע זה היה אחד הגדולים ברוסיה והלה חיבב את תלמידו זה שהיה מוכשר במקצוע זה ולכן גם זכה להיות מורה ברוסיה במקצוע זה. הוא לא רצה שיקראו לו רב, אף שהיתה לו סמיכת רבנות מהג"ר משה פינשטיין זצ"ל. הוא היה מכבד כל אחד ובפרט תלמידי חכמים אף שהיו צעירים ממנו שנים רבות ולא היו מפורסמים בגדלותם התורנית.

רבי יצחק שילב במעשיו את שתי העבודות של האדם, של בין אדם למקום ובין אדם לחבירו, וזה מתאים למה שביאר בעל מנורת המאור מדוע עשרת הדברות נתנו בשני לוחות ולא נחקקו על לוח אחד, כי לוח אחד הוא מצוות שבין אדם למקום, ועל הלוח השני נחקקו מצוות שבין אדם לחבירו, וזה גם יבאר לנו את העובדה מדוע הרשתה ההשגחה העליונה שתחדור טעות כמעט לכל בתי הכנסת שבעם ישראל (מלבד בודדים כמו חב"ד שמקפידים לצייר נכון). והוא ציור הלוחות – שמצויירים כך: חצי התחתון מרובע כאילו היו אחד והחצי העליון כמו שני חצאי עיגול להבליט את העובדה שהם שני לוחות. וזה בא לומר, שאכן שני הלוחות הם גם אחד וגם שנים. וזה אומר לנו כי אי אפשר להיות שלם בבין אדם למקום אם אדם אינו שלם גם בבין אדם לחבירו. וגם להיפך, אי אפשר להיות שלם בבין אדם לחבירו מבלי להיות שלם בבין אדם למקום. לכן רבי יצחק שהיה ירא שמים גדול יכול היה לתת לב זמן לכל אדם ובכל זמן, ואף פעם לא סירב לקבל אדם גם בעת חולשתו מחמת חוליו, ולא הרשה לבני משפחתו למנוע מהם מלהכנס אליו.

פרק ב'

לקחים מתולדות חיו של רבי יצחק

כבר כתבנו בשער החיבור, כי אין מטרתו להיות ספר ביאוגרפיה אלא רק קוים להערכת דמותו, כדי להפיק לקחים מאישיותו ומעשיו. כתוב (בראשית ה, א): "זה ספר תולדות אדם" – חיי האדם הם ספר שהאדם כתב אותם במעשיו וכאמור (אבות ב', א') וכל מעשיך בספר נכתבים. וספר זה קוראים אותו תמיד, על ידי השפעתו על האחרים, וכמו שהיה רבי יצחק מבאר את האמור שביום הכיפורים יש כפרה לחיים וגם למתים. משום שהשפעת מעשיו של האדם אינה רק על מה שעשה בחייו, אלא גם על התוצאות של מעשיו מה זה השפיע על האחרים, כמו שמבאר הר"ן בדרשותיו; לשם מה צריך שיהיה יום הדין הגדול בסוף ההיסטוריה ולא די במשפט שנשפט כל אדם בכל יום כיפור ובסוף ימיו, וזאת משום שלכל אדם יש השפעה על זולתו ועל ידי כך על ההיסטוריה כולה, ולכן יערך עוד משפט באחרית הימים.

מקור משפחתו

רבי יצחק הוא צאצא לדוד המלך. ככתוב בספר יוחסין שבה נמצאת גם משפחתו. וזכות אבות מצטרפת לזכות העצמית של האדם. כמו שרבותינו בחרו ברבי אלעזר בן עזריה לנשיא במקום רבן גמליאל שהודח מנשיאותו גם משום שהיה דור עשירי לעזרא, וזכות זו תסייע בידו.

הוריו

רבי יצחק נולד בקאזן בג' אב שנת תרע"ז לאביו בן ציון זילבר ולאמו לאה גיטל, אביו היה משמש כרב המקום הזה ודאג שרבי יצחק לא ילך ללמוד בבית הספר הגויי שבמקום, ולכן הוא לימד אותו בעצמו תורה, רוסית ומתמטיקה. וגם שכר לו מורה שישלים לו את לימודו שצריך ללמוד בבית הספר, הוא היה עוזר לילדי השכנים בשעוריהם, ולכן הם היו בטוחים שהוא לומד בית ספר, כי אחרת מנין הוא מצטיין בלימודים הכללים, והיה זה נס – שלא עלו על כך השלטונות ברוסיה – שם ההלשנה היתה חלק מאורח החיים הרגיל. אין ספק שבית כזה משפיע עמוקות על מי שגדל בו ואלו היו שורשיו של רבי יצחק, כבר אמרו רבותינו (ב"מ פה, ב): "כל שהוא תלמיד חכם ובנו תלמיד חכם וכן בנו תלמיד חכם – תורה מחזרת על אכסניה שלה. רבי יצחק לבד זכותו ומעשיו היתה לו גם זכות אבותיו הגדולים. והוא היה בבחינת צדיק בן צדיק שהיא גדולה ממעלת צדיק בן רשע כמו שנאמר שהקב"ה שמע לתפילת יצחק אבינו יותר מאשר את תפילת רבקה שהיתה צדקת בת רשע, וביאר הגה"צ ר' אליהו דסלר בעל מכתב מאליהו את הסיבה למעלה זו [מלבד שזה מורה על קביעות – כיון שזה עובר מדור לדור, באופן שונה לגמרי] צדיק בן רשע הוא בהכרח נדחף לעשות טוב כאשר הוא רואה את הרע שבביתו, לא כן, בן צדיק שגדל בבית שבו הכל טוב, הרי באופן טבעי הוא ממשיך את חינוך הוריו, אך זה לא נקרא צדיק אלא רק טוב, אבל צדיק בן צדיק הוא זה שסלל דרך חדשה בעבודת השם, ולא רק ממשיך את מעשי הוריו, לכן זוהי מדרגה עוד יותר גבוהה. כך גם היה רבי יצחק שמלבד מה שזכה לספוג בבית הוריו הוא גם סלל דרכים משלו.

ראשית ימיו ברוסיה

רבי יצחק נולד מספר חודשים לפני המהפכה הקומוניסטית וזכה גם לראות בהתבטלותה, ועל כך היה שמח באופן מיוחד, בימי נעוריו, השלטון הקומוניסטי לחם בדת בצורה חמורה ביותר, השלטונות היו עוסקים בעקירת האמונה מהלבבות ונלחמים בקיום תורה ומצוות, רבי יצחק כאמור גדל בבית מופלא – וכל ימיו קיים תורה ומצוות, ואם כן, היה בבחינת צדיק גמור. אך בגמרא (ברכות לג, ב) נחלקו רבי יוחנן ורבי אבהו מי חשוב יותר, הצדיק הגמור או בעל התשובה. כי לכל אחד מהם ישנה מעלה מיוחדת. הצדיק הגמור לא נפגם, אך בעל התשובה הוא נתחשל נגד החטא. וכמו שענין הגוף של האדם. שמי שלא חלה אף פעם יש לו חוסן מיוחד, אך מי שחלה במחלה מסויימת ונתרפא ממנה יש לו חיסון מיוחד נגד אותה מחלה, כיון שהגוף כבר יצר נוגדנים. ואכן בעלי התשובה בדורנו עשו הרבה מפעלים שצדיקים גמורים לא עשו, במיוחד בקירוב הרחוקים, – בסמינרים לבעלי תשובה, וביצירת חומר הסברה של ערכי היהדות, ערוצי הקודש ועוד, רבי יצחק שהיה צריך להתמודד על כל צעד ושעל כדי לקיים את המצוות היה גם בבחינת בעל תשובה כיון שנתחשל מאד מתוך הניסיונות, לפעמים הוא היה עומד בתא טלפון ועושה עצמו כמשוחח עם מישהו – וכך הוא התפלל, היה עמל בטרחה מיוחדת בסחיבת דלים של מים רותחים בהיותו אסיר בכלא כדי שיאפשרו לו לשמור שבת. נתן שני שלישי ממשכורתו כשוחד למנהל העבודה במקום שבו עבד כדי לשמור שבת, והעבודה היתה קשה ביותר כיון שזו היתה עבודה בחומרים מסוכנים, ואז למרות המחסור במזון, הקציבה הממשלה לעוסקים עבודה זו חלב. כדי שגופם יוכל להתגבר על הרעלים שבחומרים.

הוא בחר במקצוע הוראה, כי אמו אמרה לו כי רק במקצוע זה יוכל לשמור על השבת. הוא היה מכין את הכל בערב שבת –

את רשימות התלמידים ואת כל החומר הלימודי וכשהיה צריך לכתוב משהו על הלוח, היה מזמין את אחד התלמידים המוכשרים שידע את החומר והוא היה זה שכותב על הלוח וכך עשה שנים במקצוע זה, והצליח לעבור גם את בקורת משרד החינוך שאירע ובאו בשבת.

לימודיו באוניברסיטה

הוא היה אדם מוכשר והצטיין במקצוע המתמטיקה (וכבר הוזכר לעיל שהמציא שיטה במתמטיקה שהיתה מזכה אותו בפרס גדול אך הוא לא עסק בזה מחוסר זמן כיון שללמוד תורה היה חשוב בעיניו יותר) מורו היה אחד המומחים הגדולים במקצוע זה והוא היה מחבב מאד את רבי יצחק על ידיעתו ותפיסתו את המקצוע הזה. פלא גדול כיצד יכול היה רבי יצחק להיכנס למוסד לימודים אקדמאי מבלי תעודות. ורק בזכות הצלחתו במבחנים על החומר הוא נכנס. אביו שמח על כך שיש לו מקצוע שיוכל לפרנס אותו ולא יצטרך להתפרנס מתורה מה שהוא עצמו לא זכה לכך כיון ששמש בתפקיד רב, וכבר כתב הרמב"ם (ת"ת פ"ג הי"א): "מעלה גדולה היא למי שהוא מתפרנס ממעשה ידיו ומשנת חסידים הראשונים היא ובוזה זוכה לכל כבוד וטובה שבעולם הזה ולעולם הבא, שנאמר: "יגיע כפיו כי תאכל אשריו וטוב לך – אשריו בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא שכולו טוב".

נישואיו

רבי יצחק זכה לאשה שהיתה עזר כנגדו, ויתכן שזכתה לגילוי אליהו, הדבר היה כשהוא היה אסור בכלא, כאשר הגיע הפסח אשתו הביאה לו מצות והסבירה לשלטונות בית הסוהר שאלה הם עוגות וכך הרשו לה להכניס אותם לרבי יצחק, אך רבי יצחק אפה מצות לא רק לעצמו אלא – גם ליהודים אחרים. ואשתו

קיבלה על עצמה את התפקיד לחלק את המצות וכאשר נטלה עמה את המצות היא נתפסה על ידי שוטר רוסי. והנה תוך כדי כך הגיע שוטר נוסף והלה דיבר עם השוטר שתפס אותה בטטריה. ובסיום השיחה בין שניהם, הוא פנה אליה ואמר לה לכי הביתה. ידוע הדבר, שאליהו הנביא מתגלה בצורות אנושיות שונות. וכמו שאמרו רבותינו שחרבונא שסיפר לאחשורוש שהמן הכין את העץ למרדכי, ולכן הוא נתלה עליו – היה אליהו הנביא, ולפי המהר"ל בספר נצח ישראל פכ"ה, יש שאליהו מתגלה לא בגופו אלא ברוחו, היינו שרוחו של אליהו נכנסת בתוך אדם ומאלצת אותו לעשות דברים הנחוצים באותה עת – למרות שאין זה רצונו של אותו אדם.

רבי יצחק היה דואג למקוה טהרה והיו שעשו זאת בביתם באופן כזה שלא היה ניכר, ויש שעשו זאת בסלון ביתם. ובהיות בנו רבי בן ציון בן יג כבר לימד אותו דיני מקוה כדי שידע לעשות מקוה בעת שישא אשה כי לא ידע שיזכה לעזוב את רוסייה. ורצה להבטיח שבנו יוכל לשמור על הטהרה לכשישא אשה.

ילדיו

קיים את הכתוב "כי בתחבולות תעשה לך מלחמה", הוא חינך את ילדיו לתורה ומצוות וכדי שלא יורגש שהם שומרי שבת הוא פיזר אותם בבתי ספר נפרדים, כך לא יורגש שכולם לא כותבים בשבת, בספר "קול בדממה נשמע" ישנם סיפורים מרתקים כיצד המחברת הצליחה לשמור את השבת בבית הספר, אם על ידי פציעת האצבע, או לגרום לעצמה הצטננות וחום, או להתחלק בתוך ביצה שגרמה לה להתלכלך בבוץ בכל גופה ואז נשלחה הביתה להחליף את הבגדים, ותוך כדי כך נגמרו הלימודים בבית הספר.

זכה שכל ילדיו לימודי ה', בנותיו נישאו לתלמידי חכמים,

וקרה גם, שבתו לימדה את השיעור במקומו וכשנשאל אם יש לקום בפניה כדין קימה מפני תלמיד חכם, הוא סבר שיש מקום לזה.

עבודתו

ברוסיה, הוא היה רוב הזמן מורה למתמטיקה. אם כי היו זמנים שנאלץ לעבוד בעבודות אחרות. ובארץ תחילה לימד מתמטיקה בישיבה תיכונית מרום ציון, אך במשך הזמן כשרבו תלמידים רוסיים בישיבות עזב את משרתו ולימד בישיבת "דבר ירושלים" במחלקה הרוסית ובעוד מוסדות שבהם לומדים רוסים.

תלמידיו בדבר ירושלים סיפרו, שכשהיה מלמד בשכונת סנהדריה שם לא היה די חדרים בבנין והוא לימד בסוכה שבחצר הישיבה, ואז היו מתאספים בעלי חיים סביבו כמו ציפורים, וגם ארנבת, והיתה גם חתולה שהיתה באה מידי יום ונשאת כל זמן השיעור על גג הסוכה וכשהשיעור היה נגמר היא היתה עוזבת את גג הסוכה. והם שאלו את רבי יצחק לפשר הדברים האלה, ודנו אולי זה גלגול של נשמה שצריכה תיקון – ורבי יצחק לא סתר את השערתם. זכורני מקרה דומה שהיה בלומדי בישיבת פונביוז, שתחת כסאו של המשגיח הגה"צ ר' יחזקאל לונשטין היה בא איזה בעל חי ורובץ שם. וגם אז סברו שהיצור ההוא היה גלגול שחיפש תיקון לנפשו.

תלמידיו

העמיד תלמידים הרבה שחלקם אף נהיו תלמידי חכמים חשובים ומרביצי תורה בארץ ובגולה. תלמידיו היו מקליטים את שיעוריו בחומש ומזה יצאו לאור ספרים על התורה, תלמידיו אהבו את שיעוריו והיו שומעים אותם שנים רבות בלא הפסק

ולמרות החזרות שהיה חוזר הם מצאו תמיד טעם חדש בדברים, וכמו שאמרו אבותינו, שהתורה נמשלה לחלב האם שכמו שהתינוק בכל פעם שיונק הוא חש טעם חדש כך הלומד תורה על אף שחוזר על הדברים, מוצא בהם טעם חדש, עד שאמרו (חגיגה ט, ב), אינו דומה שונה פרקו מאה פעם לשונה פרקו מאה ואחת פעם. כמו כן הוא כתב ספר שבו תיאר את מה שעבר עליו ומעשיהם של גדולי ישראל במטרה ללמד כיצד להשאר יהודי בכל מצב.

כאשר יצא ספרו על התורה לאור, שמח שזכה לחיות את השנים האלה, ולראות את הספר רואה אור, כיון שהיה חולה וחלש. ובכל זאת לא פסק מללמד את תלמידיו גם מתוך המטה כמו בעת שחלה בשושנה. או אחר שעבר ניתוח לב פתוח והיה חלוש ביותר – בכל זאת לא פסק מללמד.

סוף ימיו

רבי יצחק זכה לזקנה – הוא נפטר בגיל 87. אבל כמה פעמים במשך חייו הוא חלה ותלמידיו נאספו בהמוניהם בכותל והתפללו עליו ותפילתם נתקבלה, תמיד אחר עצרת תפילה כזו הוא חש יותר טוב מבלי שידע שתלמידיו התפללו עליו. וכשהם סיפרו לו את זה, הוא רווה נחת ממעשיהם. ותמיד בשחזר לביתו הוא כבר לימד את תלמידיו. וכך היה גם בערוב ימיו והנה חלה ואיבד את ההכרה ותלמידיו הרבו בתפילה. והיה נדמה כי מצבו של רבי יצחק משתפר, אחר שחזר להכרתו, תלמידיו היו יושבים כל הזמן ליד מטתו ומטפלים בו במסירות. ביום ח' באב בבקר עוד בירך את בתו של אחד מתלמידיו אך בעונה"ר לאחר מכן חלה הדרדרות במצבו והדופק שלו ירד מאוד וחיברו אותו למכשירי החייואה, ובצהרי ח' באב תשס"ד השיב את נשמתו לבוראו. הידיעה התפשטה בקרב כל התלמידים כולם טלפנו לכולם – להודיע

להם על הבשורה המרה והתלמידים התקבצו מכל מיני מקומות, בליל ט' באב נערכה ההלויה והספידו אותו גדולי תורה עד שעה מאוחרת (אחת ושלושים לפנות בוקר) כאשר אלפים אלפים מבכים את פטירתו, בלטו בקרב המלווים תלמידי חכמים – שבאו מכל שכבות הציבור ותלמידיו הרבים שחלק מהם היו לבושים עדיין במלבוש שהורגש כי לבשו אותו במיוחד לכבוד הנפטר, במיוחד זה בלט בחלק הנשים שבאו בכל מיני כיסוי ראש ארעיים כי את רבי יצחק כיבדו גם אנשים רחוקים עדיין משמירת תורה – כי הוא עזר לכל אחד ולא התחשב במצבו הרוחני של מי שפנה אליו, בדרך זו הוא גם זכה לקרב הרבה רחוקים.

אחר פטירתו נתאספו תלמידיו וחשבו כיצד אפשר למלא את החלל החסר הגיעו כולם להסכמה שרבי יצחק היה כל כך רב גווני ומלא עד כדי כך שהם לא רואים מי שהוא מבין תלמידיו הרבים שיוכל למלא את מקומו.

לא פעם נראו אנשים מרוסיה שבאים לבית המיתוס, כדי לזכור את מורם ורבם. בזמן האחרון הקימו ישיבה בביתו ובנו הרה"ג ר' בן ציון החל לקבל בבית רבי יצחק את הפונים אליו כדי שימשיכו לקבל את מה שקבלו מאביו.

חיבור זה, נעשה על פי בקשת התלמידים שמסרו פריטים רבים מהכתוב כאן, כדי שהדברים ישארו למזכרת להם ולאחרים.

תהיה נשמתו צרורה בצרור החיים, עד שנזכה בקרוב לבילע המות לנצח ומחה ה' דמעה מעל כל פנים.

שיעורו של הרב יצחק בשיבת דבר ירושלים שגם נדפס בחוברת "דבר ירושלים" אלול תשל"ט ושימש יסוד לספרו החשוב על נבואות העתיד בשם "ולהבה לא תבער בך"

האקולוגיה של ארץ ישראל

אנחנו גרים בארצנו בה חיו אבותינו גם לפני אלפי שנים, ולפניהם חיו שבעה עמים: כנעני, פריזי, חתי, אמורי, גרגשי, יבوسی, חוי. והארץ היתה כגון עדן. רצונו להתקיים ולהצליח, לחיות בשלום עם שכניו, להצליח ביבול הארץ, בכלכלה, במדיניות, בחינוך הנוער, לחיות חיים מבלי לפחד מתאונות דרכים, שוד רציחה, ואונס, ולהנות מהסביבה...

באילו דרכים נשיג את זה? ומה הנסיון ההיסטורי אומר על זה? נחקור על הזמנים שארצנו היתה פוריה ועל הזמן שהיתה שוממה (כאלפיים שנה), והסיבות שגרמו לזה ולזה.

נשמע דברי אחד מהתיירים וחוקרי המזרח, הצרפתי וולני, שסייר בארץ ישראל במאה ה-18: "אני נסעתי, ... עברתי כמה מקומות, שבהם היו ממלכות מצרים וסוריה. נסעתי בערים, הכרתי הרגלים שלהם ומנהגיהם. נסעתי לכפרים רחוקים, ורציתי לדעת מצב עובדי האדמה. ובכל מקום ראיתי רק שוד ושממה, רודנות ועוני, בכל יום פגשתי בדרכי שדות עזובות, כפרים חרבים ערים בחורבנם... אהה! נסעתי סביב ארץ חרבה! הייתי במקומות, אשר החיים פרחו שם לפני שם ולא ראיתי מאומה מלבד שממה ואין אדם. הערים חרבות, והארץ בלי יושבים נהפכה למקום קברות". אבל לא תמיד היה ככה.

מצב הארץ כשישראל ישבו בה "ארץ זבת חלב ודבש"

כגן ה', כאחת הארצות הפוריות ביותר בעולם, היתה ארץ ישראל "ארץ זבת חלב ודבש". "כי ד' אלוקיך מביאך אל ארץ טובה, ארץ נחלי מים עינות ותהומות, יוצאים בבקעה ובהר, ארץ חטה ושעורה, וגפן ותאנה ורמון, ארץ זית שמן ודבש (מיץ תמרים עסיסי). ארץ, אשר לא במסכנות תאכל בה לחם, ארץ אשר אבניה ברזל ומהרריה תחצוב נחושת." (דברים ח', ז"י"א.) "ארץ הרים ובקעות, למטר השמים תשתה מים." (שם יא, ח.).

ידועים דברי המצרים על ארץ ישראל עוד לפני בוא אבותינו לארץ ישראל "ארץ שדה חטים כחול, ויין נוזל כנחלים, היינו שם כמעט כל הזמן שכורים". בארץ היו גנים נושאי פרי לרוב כפרים, ערים מלאות אדם. הרבה צאן ובקר וקראו לה גן עדן.

גליל גן גדול ומעובד

יוסף פלביוס כותב על הגליל: "הארץ פורייה מאד, והרבה מקומות מרעה וכל מיני עצים צומחים לרוב, ומתעורר רצון לעבוד את האדמה אצל החורש העצל ביותר ועל כן היא מיושבת בצפיפות, הרבה כפרים ועיירות (יותר מ-200) ומפני הפוריות הנפלאה של הארץ, בכפר הכי קטן יותר מחמש עשרה אלפים נפשות. כל הגליל מעובד ודומה לגן גדול מעובד. בצדק אפשר לקרא מקום שצומחים בכמות גדולה כזאת הפירות הכי נדירים ויקרים גן עדן. קשה למצוא מקום שישווה לו" (מלחמת היהודים 3-32).

ארץ של אקלימים שונים וצמחים שונים

"ליד ים כנרת", כותב פלביוס, "משתרע חבל ארץ של יופי

האקולוגיה של ארץ ישראל

וטבע נפלא... האקלים הנחמד גורם לצמיחת צמחים שונים: ענף האגוז הצריכים קור, צומחים בשכנות עם התמרים הנמצאים רק בארצות החמות. וכן התאנה והזית הצריכים לאקלים בינוני. הטבע כמו העמיד לו לתכלית לאחד במקום אחד הפכים, פה נלחמים זמני השנה בעד השליטה במקום. בארץ נלקטים פירות הגפן והתאנה עשר חרשים בשנה והשאר נגמרים כל אחד בזמנו במשך כל השנה" (מלחמת היהודים 10-3).

ארץ ישראל, (מבלי להביט על הגודל שלה) עשירה בכל מיני אקלימים. נתחיל באקלים הטרופי של עמק הירדן ונגמור באקלים האמצעי של הרי הגליל. בשביל זה היא טובה לכל מיני צמחים, משעורה של ארצות הצפון עד צמר גפן של איזור הטרופי. עושרה של הארץ הוא הזית, התמר והגפן. נוסעים מספרים על אשכולות ענבים של 5 ק"ג וענבה כמו שזיף. התמרים היו בגודל כמעט כביצה (כותבת הגסה מעט פחות מביצה-יומא ע"ט).

הארץ מתוקנת ומיושבת

בארץ היו תעלות וצינורות למעבר המים, ששרידים מהם מוצאים הארכיאולוגים אפילו כנגב השמם הרבה זמן. בארץ היו הרבה יערות, שהעטרה שלהם הלבנון עם ארזיו המפורסמים. ציד הדגים היה גדול, היו מפותחים הרבה מיני אומניות, וביחוד אריגה ויצור כלי חרס, וכלי זכוכית. המסחר פרח: היהודים ייצאו חטים ושעורים, שמן, עור, אריגים, צמר, וייבאו כסף וזהב, אבנים טובות, מתכות, ובשמים.

קיום הנבואות על חורבן הארץ

מצב הארץ אחרי גלות היהודים

ארץ היבול הכי נמוך

"ארץ פרי למליחה מרעת יושבי בה".

(תהלים ק"ז ל"ד)

מאד מענין להביט על גורל הארץ אחר החורבן עד זמננו, זה יותר מ־1900 שנים. נביט איך נתקומו דברי התורה והנביאים. כל הגיאוגרפים, הנוסעים, המדינאים והכלכלנים שמים לב לתופעה נפלאה. הארץ שהיתה כל כך פורייה, נעשתה שוממה, היערות היפים נכרתו, מארזי לבנון המפורסמים נשארו שרידים יחידים, מערכות ההשקאה נהרסו. הארץ כפי שידוע לנו מההיסטוריה, היתה נותנת שיא היבול, התחילה לתת יבולים מ־3000-600 קילוגרם להקטר (10000 מטר מרובע), בהרבה פחות משכנותיה סוריה ומצרים, שמעבדים האדמה באותם הכלים ובאותו אופן פרימיטיבי. וכדי להשוות, נגיד שברוסיה לפני המהפכה היה היבול הממוצע 700 ק"ג להקטר.

כמעט לא היה חפוש אוצרות הטבע, הדיג היה מינימלי; וזה בארץ שנמצאת באם הדרכים המחברים אסיה ואפריקה, בארץ הקדושה לנוצרים ומוסלמים, בארץ שבשביל הבעלות עליה היו מלחמות גדולות — מסעי הצלב. איך זה קרה?

יהודה כולה או כמעט כולה נהפכה למדבר

בתקופה של פחות ממאה שנים בשנת 68 נחרבה הארץ פעמים ונשפכו עליה הרבה מדמי בניה. אחר המפלה במלחמה עם

הרומים, נהרג חלק מהעם ונחרבה הארץ, נחרבה הארץ בשניה אחר מפלת בן כוזבא (הידוע בשם בר כוכבא) בשנות 132-135 ההיסטוריון הרומי דיאן קאססי כותב: "50 מערי המבצר ו-985 המקומות הנושבים החשובים נהרסו, 580.000 אנשים נהרגו במלחמות: להמתים ברעב, באש ובדבר אין מספר. יהודה כולה או כמעט כולה נהפכה למדבר." (דיאן קאססי 14-69)

"ציון שדה תחרש" (מיכה ג' י"ב)

ירושלים-בירת יהודה-נחרשה, ובמקומה נתיסדה מושבה רומאית בשם "אליא קפיטולינא". נתקימו דברי הנביא מיכה (ג): "שמעו נא זאת, ראשי בית יעקב וקציני בית ישראל, המתעבים משפט, ואת כל הישרה יעקשו, בונה ציון בדמים, וירושלים בעולה. ראשיה בשוחר ישפוטו וכהנייה במחיר יורו, ונביאיה בכסף יקסמו, ועל ד' ישענו לאמר: הלא ד' בקרבנו לא תבוא עלינו רעה. לכן בגללכם ציון שדה תחרש, ירושלים עיים תהיה והר הבית לבמות יער".

נבואות על חורבן הארץ וסיבות לחורבן

"...ויתן להם ארצות גוים ועמל לאומים יירשו, בעבור ישמרו חקיו, ותורותיו ינצורו" "על מה אבדה הארץ? נצתה כמדבר מבלי יושב?... ויאמר ד': על עזבם את תורתו."

כשנכנסו ישראל לארץ נצטוו לא להניח בארץ עובדי עבודה זרה, ולאבד את כל הצלמים, מזבחות, מצבות, ואשרות אילנות שעבדו להם אנשי הארץ. יהושע הציע ליושבי הארץ אחת משלוש א) הרוצה לפנות (ליסע למקום אחר) – יפנה, והגרגשי עשה כן, ירושלמי שביעית (פ' ו') הרוצה להשלים – ישלים – זאת אומרת לקבל שבע מצות בני נח, שכבני אדם חייבם לשמרם

(לא לגנוב, לא להרוג אדם, איסור יחסי מין עם אשת איש, זכר, בהמה, לא לאכול אבר מן החי, לא לעבוד אלילים — בפרט שזה היה קשור הרבה פעמים בקרבנות אדם, כי כידוע בהודו היה אליל שלכבודו היו חונקים בני אדם, ואחד מהאדוקים ישב במאסר אצל האנגלים על שחנק 900 איש, והיה בצער שלא הספיק להשלים עד 1000 איש, וגם באותה הודו היו שורפים האלמנה תיכף אחר מות בעלה, וגם באלו הימים הטביעו שמונה ילדים בברזיל. לשם חוק עבודה זרה, ואצל הכנענים היו מניחים בבתים בני אדם "כדי לחזק הבית, על פי רוב שבויים או בכורים — לא לחרף שם ד', ולעשות משפט במי שיעבור על המצות האלה). מי שקיבל עליו שבע המצות של בני נח נקרא גר תושב וחייבים לעזור לו "והחזקת בו" — גר ותושב וחי עמך". תושב-זה גר תושב. ג) ומי שרוצה להשאר בארץ ולהמשיך בעבודה זרה — "לא תחיה כל נשמה" (דברים כ' ט"ז)! ידע שנלחם עד הסוף! זה צווי התורה "לא תכרות להם ולא לאלוהיהם ברית" — אסור לעשות ברית שלום עמם, אם ימשיכו לעבוד אלוהיהם. (שמות כ"ג ל"ב — ל"ג) "לא ישבו בארצך פן יחטאו אותך לי, כי תעבוד את אלוהיהם כי יהיה לך למוקש". (עבודת המולך) (דברים י"ב ל"א) כי גם את בניהם ואת בנותיהם ישרפו באש לאלוהיהם והיה אשר תותירו מהם לשכים בעיניכם ולצנינים בצדיכם, וצררו אתכם... והיה כאשר דמיתי לעשות להם אעשה לכם!"

וזה היה חטא אבותינו שהניחו הרבה תושבים עם עבודה זרה בארץ, ולאט לאט התרגלו לזה, וגם בני ישראל למדו מהם והתחילו לחקות מעשיהם לעבוד עבודה זרה, ובפרט כאשר נתחלקו לשתי ממלכות, כדי להתחזק במלכותו הדיח ירבעם בן נבט את ישראל מאחרי ה' מסיבות פוליטיות. וגם ביהודה המלכים אחז, מנשה ועוד הרבו לבנות מזבחות לבעל, לאשירה. הרבה יהודים החלו לחלל חוקי התורה: שבת, טהרת המשפחה ועוד, השרים נעשו אוהבי שוחד: ישעי' א': "שריך סוררים וחברי גנבים,

כולו אוהב שוחד ורודף שלמונים, יתום לא ישפוטו, וריב אלמנה לא יבא אליהם, איכה היתה לזונה קריה נאמנה, מלאתי משפט, צדק ילין בה, ועתה מרצחים". כתוב בפ' "והיה אם שמוע": "השמרו לכם פן יפתה לבבכם" — ואנחנו אומרים זה פעמים בכל יום, "וסרתם ועבדתם אלוהים אחרים ... ואבדתם מהרה מעל הארץ הטובה אשר ד' נותן לכם". בתחילה יתחילו שנות בצורת, אין גשם, אח"כ שנות רעב, ומפני שאין כח להלחם מפני רעב — ואבדתם מן הארץ, וכך קרה פעמים, גם בחורבן ראשון וגם בשני...

הכל לפי המקום

רב סעדיה גאון אומר ("האמונות והדעות"): "כל מצוה ועבירה נמדדת לפי המקום והזמן, שונה אוכל חזיר ביום פשוט או ביום כיפור, בביתו או אצל כותל מערבי, או בבית כנסת".

כל מצוה ועבירה בארץ ישראל שוקלת הרבה יותר...

גם שפיכת דמים וגילוי עריות הן סיבות לגלות. "עמדתם על חרבכם (כל הבטחון שלכם על החרב שלכם), עשיתם תועבה ואיש את אשת רעהו טמאתם, והארץ תירשו?!"...

"ונתתי את הארץ שממה ומשמה, ונשבת גאון עזה. ושממו הרי ישראל מאין עובר. וידעו, כי אני ד', בתתי את הארץ שממה ומשמה על כל תועבותם אשר עשו".

"בעון שפיכות דמים בית המקדש חרב ושכינה מסתלקת מישראל (שבת, ל"ג) שנאמר... כי הדם הוא יחניף את הארץ, ולא תטמא את הארץ אשר אתם יושבים בה, אשר אני שוכן בתוכה, אם אתם מטמאים אותה (בשפיכות דמים) אינכם יושבים בה ואינני שוכן בתוכה".

בעון גילוי עריות (יחסי מין אסורים) ועבודה זרה גלות באה

לעולם ומגלין אותם ובאים אחרים ויושבים במקומם, שנאמר "כי את כל התועבות האלו עשו אנשי הארץ וגו' ותטמא הארץ – ואפקוד עונה עליה, ותקיא הארץ את יושביה", ובע"ז כתוב: "ואתכם אזרה בגוים" וגו'.

יחזקאל מזכיר עוד: "אנשי רכיל היו בך" (כ"ב ט'), בפרק כ' מדבר הרבה על תועבות בעניני מין, אי-כבוד להורים, מקח שוחד, עבודה זרה, חלול שבת, "קדשי בזית ואת שבתותי חללת" (כ"ב ה').

שבת קודש הארץ הקדושה

וכן הזהירו נביאים אחרים על הקשר בין קיומנו בארץ ושמירת שבת קודש:

ירמיהו, (י"ז): הכריז: "כה אמר ד' אלי, הלוך ועמדת בשער... אשר יבואו בו מלכי יהודה ואשר יצאו בו ובכל שערי ירושלים. ואמרת אליהם: שמעו דבר ד', מלכי יהודה וכל יהודה וכל יושבי ירושלים הבאים בשערים אלה!

כה אמר ד': השמרו בנפשותיכם, ואל תשאו משא ביום השבת והבאתם בשערי ירושלים ולא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת, וכל מלאכה לא תעשו וקדשתם את יום השבת כאשר ציויתי את אבותיכם... והיה אם שמוע תשמעון אלי, נאום ד', לבלתי הביא משא בשערי העיר הזאת ביום השבת, ולקדש את יום השבת לבלתי עשות בו כל מלאכה, ובאו בשערי העיר הזאת מלכים ושרים, יושבים על כסא דוד, רוכבים ברכב ובסוסים המה ושריהם, איש יהודה ויושבי ירושלים, וישבה העיר הזאת לעולם!

ובאו מערי יהודה, ומסביבות ירושלים ומארץ בנימין ומן השפלה ומן ההר ומן הנגב מביאים עולה וזבח ומנחה ולבונה, ומביאי תודה בית ד'.

ואם לא תשמעון אלי לקדש את יום השבת ולבלתי שאת משא ובא בשערי ירושלים ביום השבת, והצתי אש בשעריה ואכלה ארמונות ירושלים ולא תכבה".

ואיך הביטו והתייחסו אל הנביאים? היו כאלה ששמעו ופחדו, לקחו מוסר, אך על פי רוב: "והיו מלעיבים (מלעיגים) במלאכי (שלוחי) האלוקים (דברי הימים ב' ל"ו ט"ז) ובזוים דבריו ומתעתעים בנביאיו, עד עלות חמת ד' בעמו עד לאין מרפא".

שמיטת הארץ כתנאי לקיומנו בארץ

התורה עצמה מכריזה שגלות וגאולה תלויות גם בשמירת שנת השמיטה: (ויקרא כ"ה): "כי תבואו אל הארץ, אשר אני נותן לכם, ושבתה הארץ שבת לד'. שש שנים תזרע שדך, ושש שנים תזמור כרמך, ואספת את תבואתה, ובשנה השביעית, שבת שבתון יהיה לארץ, שבת לד', שדך לא תזרע, וכרמך לא תזמור". — אסורים לחרוש, לזרוע וכו'.

ומה שיצמח בשנה השביעית — הפקר, אין מושג "שלי, שלך". אני יכול לקחת סל פירות באיזה גן שארצה, כל מי שעובר גס-כן, גם החיות יאכלו לשובע. אסור לעשות סחורה בפירות השנה השביעית, מותר רק ליתן לאכול, וכך כל השנה השביעית, ואחר שבע שמיטות, שנת היובל — כמו שמיטה — אסור לעבוד את הארץ, וכל מה שיצמח — הפקר.

"והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, לך ולעבדך ולאמתך, ולשכירך ולתושבך הגרים עמך, ולבהמתך, ולחיה אשר בארצך, תהיה כל תבואתה לאכול". נשאלת השאלה, ומה לאכול? אם בארץ גדולה כמו ברית המועצות, שיש הרבה אוצרות המזון, באיזו שנה יצמח לא 100% אלא רק 70% חטים — קשה למצוא

אז לחם. וישראל ארץ לא כל-כך גדולה, וסביבה אויבים, ולא בכל זמן אפשר למצוא לקנות.

אם לטובת האדמה שתנוח, היה כדאי לחלק הארץ לשבעה חלקים, ובכל שנה תנוח חלקת אדמה אחרת, אך זה נגד השכל שארץ שלמה לא תזרע, לא תחרוש, ומה שיצמח יהיה הפקר לכל עובר ולחיות. ובמה לחיות?

"וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית? הן לא נזרע, ולא נאסוף את תבואתנו! וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית, ועשת את התבואה לשלוש השנים, וזרעתם את השנה השמינית ואכלתם מן התבואה ישן, עד השנה התשיעית, עד בא תבואתה תאכלו ישן".

נאמר חזק! נתון ערבון ממי שיכול ליתן ערבון!

ולמעשה?

אין בשום מקום זכר, לא במקורות העבריים ולא במקומות אחרים, שהיה רעב בשנות שמיטה, להיפך, כששמרו בארץ חוקי השמיטה, אם היה רעב, היה לא בשנות שמיטה. וכשחדלו לשמור החוקים האלה, בארץ עשרת השבטים וביהודה בימי אחז מנשה ושאר המלכים עובדי עבודה זרה התחילו שנות רעב ומלחמה.

ובזמננו?

קיום ההבטחות בימינו

ה' תשל"ג היתה שנת שמיטה. יבול החטים והשעורים בכל שנה הוא בממוצע 150,000 טון, ובערב ראש השנה תשל"ג היה בדיוק 300,000 טון — פי שנים! זה כאילו אלוקים אומר: אני נתתי לכם על שנה, האמינו לי, ולא תעבדו האדמה, תנוחו שנה.

המומחים לחקלאות בקשו תירוצים איך להסביר תופעה זאת. אחדים אמרו, אולי בשביל הדשן והזבל שכמה שנים השקענו באדמה, אך בדיוק לפני השמיטה? ומה עם פירות האילן?

מושב "קוממיות" שומר שמיטה כהילכתה בקפדנות. בכל שנה אוספים 700 ארגזים פירות ובערב ראש השנה תשל"ג, לפני השמיטה אספו 2000 ארגזים, בערך פי שלוש. כאשר נוסדו המושבות, היתה שמיטה בשנת תרמ"ט. הרבה דברו על זה. והרבנים המציאו היתר למכור האדמה לנכרים, והנכרים יעבדו, אך הדגישו כי היתר זה רק זמני, שלא יחרבו המושבות, והרבה גם לא הסכימו להיתר זה.

מעניין לדעת כי כתוב בפרקי אבות, פרק ה', כי אם לא שומרים שמיטה, אז הרבה צרות אחרי שנת השמיטה.

והנה מה שקרה: אחרי שמיטה שנת תרמ"ט — בא ארבה על כמה מושבות. אחרי שמיטה שנת תרנ"ו — באו עכברים על הנ"ל. אחרי שמיטה שנת תרס"ג — היה דבר על אנשים ומקנה; (זה כמו ששנינו "במוצאי שמיטה הדבר מתרבה" עיין אבות פ' ה'). אחרי שמיטה שנת תר"י — חלו הרבה שריפות ושליש אנשי המושבים יצאו לחוץ לארץ.

בשמיטה שנת תשל"ג ובשנה שאחריה עקר הרוח אלפי שתילים של עצים ולשומרי שביעית מה קרה?

הארבה — הלך

אחרי שמיטה שנת תשי"ב עלה ארבה על מושב קוממיות... ובשבת שאלו להרב מגדלזון אם מותר לעשות מלאכה לגרש הארבה, הוא השיב: "עוד אין פיקוח נפש". הארבה ישב עד הערב — ומעצמו יצא.

ובאותה שנה תשי"ב חפשו חטים ב"קוממיות" לזרע לשנת תשי"ג ולא מצאו, ואסור לקנות אצל יהודים שזרעו בשמיטה. אימצו לבם ולקחו חטים מתולעים שנפסלו כבר. כל המומחים התרו בהם שמשליכים לריק 20,000 לי, ונוסף לזה הם חרשו רק אחר סוכות שנת תשי"ג, בזמן שכל השכנים חרשו בשנת השמיטה תשי"ב. ומה קרה? היבול היה אצלם הכי טוב מכל השכנים שעבדו בשמיטה. היה רוח שקלל זריעת השכנים, ואצלם עוד לא הספיק לצמוח מעל הארץ.

עד שמיטת תשי"ט שתלו בארץ מטעם משרד החקלאות 12 פרדסים, כל אחד מהם מנה למעלה מחצי מליון עצים. אחד מהם היה מיועד למושב "קוממיות". מושב "קוממיות" סירב לחתום על התחייבות לעבוד הפרדס בשנת השמיטה. ברוב עמל שיכנעו את מר ויסוצקי ממשרד החקלאות להסכים ליתן להם פרדס, ועל אחריות שלהם. והתוצאות? כתוב בספרי משרד החקלאות שמ-12 פרדסים שנשתלו אז, 11 שמרו על כל הצווים של החקלאים כל הזמן, ומושב "קוממיות" לא שמר בשנת השמיטה, אך הפרדס אצלם במצב הכי טוב מכולם. כשהזמין אותם מנהל משרד החקלאות להסביר הדבר, אמר לו הרב מנדלזון: "מה התימה בדבר, הרי דבר זה מפורש בתורה!"

רופא הילדים אמר: בתחילת שנת השמיטה מספר המחלות ב"קוממיות" ושאר המושבים (שלא שומרים שמיטה) שוה, אך בסוף השמיטה בזמן שהפירות פחות וכשפחות ויטמינים, והיה אפשר לחשוב שיותר יהיו חולים ב"קוממיות", והדבר להיפך – בסוף השנה ב"קוממיות" היו 110 חולים פחות מהרגיל.

שממון הארץ כל ימי משך הגלות

על הגלות ושהארץ תהיה שוממה כל הזמן עד שוב בני ישראל ניבא יחזקאל (ל"ג) שמתלוצץ שם על אלה שחושבים כי

כיון שהארץ שלנו נתנה לאברהם, ליצחק וליעקב, ולזרעו מאלוקים, נחיה לעולם בה, ולא תחרב, ואלו דבריו:

"לכן אמור אליהם: כה אמר ד' אלוקים: על הדם תאכלו (האוכל שלכם גזול, הוא בא בדם בעלי הממון), ועיניכם תשאו אל גלוליתכם, ודם תשפכו, והארץ תירשו?!

האדונים מתחלפים, והארץ נחרבה...

הרומאים משלו בארץ ישראל עד שנת 395 אחר כך עברה הארץ לביוזנטיה, בשנת 640 היתה בכליפות הערבי, וכשהתפרקה הכליפות היא עברה לידי שושלות מלכי המצרים. בשנת 1059 כבשו הצלבנים את הארץ, והתחיל זמן מלחמות הרס ודמים – מסעי הצלב. בשנת 1187 סלח-אדידין ניצח את הצלבנים וכבש את ירושלים והארץ נכללה במצרים, מלבד העיר עכו שנשארה ביד הצלבנים עד שנת 1291. הארץ יצאה מיד מצרים בשנת 1516, כשכבשו אותה התוגרמים, והיתה בידם עד סוף מלחמת העולם הראשונה (1917).

במשך כל התקופה הארוכה הזאת נשארה הארץ בשממונה. האם לא היתה אף אומה אחת בכל מאות השנים האלה שיכלה להחזיר לארץ אפילו מקצת מפריונה? מהו סוד הדבר?

"ושממו עליה אויביכם" (ויקרא כ"ו ל"ב)

אבל על התופעה המוזרה הזאת כבר נתנבאה 3,500 מראש בתורה הקדושה. השי"ת אמר בתוכחה (שם) "והשימותי אני את הארץ ושממו עליה אויביכם היושבים בה". השי"ת מדגיש בדברים אלו, "והשימותי אני את הארץ", שהשי"ת בעצמו יעשה זאת, שלא על פי דרך הטבע. והרמב"ן כתב (בפירושו על התורה, שם) "וכן מה שאמר בכאן ושממו עליה אויביכם, היא בשורה טובה

האיש שהיה למגדלור

מבשרת בכל הגלויות שאין ארצנו מקבלת את אויבינו, וגם זו ראייה גדולה והבטחה לנו כי לא תימצא בכל הישוב (בכל העולם המיושב) ארץ אשר היא טובה ורחבה ואשר היתה נושבת מעולם, והיא חרבה כמוה, כי מאז יצאנו ממנה לא קבלה אומה ולשון וכולם משתדלים להושיבה ואין לאל ידם. הארץ מחכה לבניה, ולא תקבל זרים!

סימן של התקרבות הימים הטובים

"אמר ר' אבא: אין לך קץ מגולה מזה: אתם הרי ישראל, ענפכם תשאר ופריכם תתנו לעמי ישראל, כי קרבו לבא" (יחזקאל ל"ו, ובגמרא סנהדרין צ"ח) בזה ניתנו הסימנים של הדור שלפני קץ הגלות ובעת קץ הגלות.

אנו לא נביאים ואין אנו מבינים דרכי ה'. אנו איננו יודעים באיזו זכות זכינו לראות בדורנו זה היתום והמיזם את הפרחת הארץ אחרי שממונן הארץ הממושך. אך אין ספק שאנו חיים בתקופת "עיקבתא דמשיחא", ועוד נהיה עדי ראייה בעזהשי"ת להתפתחות האקולוגיה האלוקית של ארץ ישראל – התפתחות רוחנית שתלך שלובת-יד עם התפתחותה הגשמית והכלכלית.

תושלב"ע

רבי יצחק מלמד את תלמידיו

רבי יצחק במקום השיעור בחצר דבר ירו

תמונה שנשארה שריד ביד תלמידיו באופן בלתי מוסבר מכל שהיה
בביתו שעלה באש

רבי יצחק בכותל המערבי

האיש שהיה למגדלור

רבי יצחק בקרב תלמידיו

יצחק מברך מתחת לו

רבי יצחק ובנו הרה"ג בן ציון שליט"א

רבי יצחק עם הרה"ג ראובן אלבז שליט"א

האיש שהיה למגדלור

רבי יצחק סנדק בברית נכד תלמידו

האיש שהיה למגדלור

רבי יצחק ובנו הרב"ג בן ציון